

TARTALOMJEGYZÉK

MEDITÁCIÓ

Ittész János igehirdetése: Istentől rendelt karácsonyunk	1
--	---

TANULMÁNYOK

Dóka Zoltán: „Az egyházak a magyarság életében”	6
Véghelyi Antal: A keresztségről	12
Boleratzky Lóránd: Gondolatok az egyházi törvénykezésről	19

DOKUMENTUM

Rózse István: A Tisza-i evangélikus egyházkerület utolsó püspökválasztásáról	25
---	----

HÍREK az Ordass Lajos Baráti Kör életéből — FELHÍVÁS	43
--	----

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ NÉMET ÉS ANGOL NYELVEN	44
--	----

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR NEGYEDÉVI FOLYÓIRATA

Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 16. szám — 1992. TÉL

Főszerkesztő: BOTTA ISTVÁN (Tel.: 1-B35-092)

Jelen számért felelős: BOTTA ISTVÁN

A szerkesztőbizottság tagjai: DÓKA ZOLTÁN, ITTÉZ GÁBOR, ITTÉZ JÁNOS,
id. MAGASSY SÁNDOR

Felelős kiadó: id. KENDEH GYÖRGY (Tel.: 1-662-523)

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1114 BUDAPEST, Bocskai út 10. sz.

Egyes szám ára: 50 Ft; évi előfizetési díj 200 Ft, külföldre 10 DM

Csekkszám: ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR — BUDAPEST — OTP XI. ker. 529-B145-2

Készült a PATE Sokszorosító Üzemében, Keszthely

Felelős vezető: Zsoldos Gábor

HU ISSN 0865-2163

Törzsszám: 348/92.

Példányszám: 920

Engedélyszám: III./EL/20/1989.

MEDITÁCIÓ

ITTÉZS JÁNOS

ISTENTŐL RENDELT KARÁCSONYUNK

Igehirdetés a kőszegi gyülekezetben 1991. december 24-én, karácsony este

"Amikor Jézus a templomban tanított, hangosan kiáltva szólt: 'Ti ismertek engem, tudjátok is, honnan való vagyok; de én mégsem önmagamtól jöttem, hanem az, aki engem elküldött, igaz, ti őt nem ismeritek. Én ismerem őt, hiszen tőle származom, és ő küldött el engem.'"

János evangéliuma 7,28-29

Az előbb – karácsonyesti istentiszteletünk rendje szerint – Lukács evangéliumának karácsonyi történetét hallottuk. Megható, megindító, sokak számára az egyetlen jól ismert karácsonyi történet. Vajúddó édesanya, szegényes környezet, jászol és állatok, a melléjük képzelte aggodalmaskodó Józseffel, pásztorok és angyali jelentés. Magányos emberek is olyan fogékonyak erre a történetre. Felsejlik benne a nélkülözés, a szenvedés, a kiszolgáltatottság árnyéka is. Ezen a karácsonyon ez nagyon is fájdalmas. Hiszen együttérzéssel kell azokra gondolnunk, akik ezen az estén, éjszakán is – nem is olyan messze délre találunk – óvóhelyeken, szétrombolt otthonuk romjai között, talán a szó szoros értelmében betlehemi módon: néhány marék szalmán vetnek ágyat gyermekeiknek. És így az Isten Fiának is. Árnyékok hullanak a földi karácsonyra...

A Krisztus születése után V. században élt Jeromos egyházatyától származik az az elgondolás, amely később általánossá vált, hogy az evangélistákat olyan jelképekkel, szimbólumokkal ábrázolják, amelyek Ezékiel próféta egyik látomásában jelennek meg (Ez 1,5-10). Úgy látjuk, jól választottak a régiek, amikor János evangélista jelképévé a sást tették. Hiszen ő az evangéliumában, egész bizonyágtételében, a kinyilatkoztatásnak, az üdvösség történetének, az emberiség és a világ történetének kozmikus távlatát tekinti át. S ahogy a magasan szárnyaló sas éles szeme átfogja az egész kitágult látóhatárt, úgy öleli át János evangélista tanúságtétele is életünk, ünnepeink, karácsonyunk Istentől rendelt távlatát és összefüggéseit. János nem a mi karácsonyi hangulatainkat akarja elmélyíteni, hanem Isten szívének titkairól beszél. Nem földi karácsonyról, hanem az égi ünnepről szól, de azért, hogy maradandó legyen karácsony öröme életünkben. Jézus Urunknak a jeruzsálemi templom ünnepi sokadalmaiban felhangzó kiáltása számunkra a maradandó örömet hozó karácsony örökervényű kinyilatkoztatása. Így adja hírül: "Én az Istentől jöttem."

MEDITÁCIÓ

Sokan nem hittek neki. Olyanok sem, akik pedig először lelkesen loholtak utána, de személyes emlékeik, saját elgondolásaik, előítéleteik akadállyá lettek számukra. Számontartották Máriát, az édesanyját, a rábízott gyermekért aggódó názáreti ácsot: Józsefet, a család többi tagját, a testvéreket is mind. S elfogadhatatlan, hihetetlen a számukra, hogy az, akit ők így ismernek, talán még otthonról, Názáretből is, most eléjük lép, és azt mondja, hogy ő az Istentől jött. Kihívás van ebben a mondatban, és kihívás van János evangélista karácsonyában is. Nem elandalító harmóniák csengenek, hanem megrendítő távlatok sejlenek fel a mennyei karácsonyban. Hiszen az Istentől jött, akinek születése ünnepét üljük.

Hogy ezt mindenki tudja? Közöttünk is hallotta már mindenki? Ha mindenki tudja, és mindenki hallotta már, akkor miért elégszünk meg a karácsonyi bölcső illatával? Miért elégszünk meg a Kisjézus kedves, megható alakjával? Miért nem akarjuk továbbkísérni útján azt, aki karácsony éjszakáján csak az első lépést tette meg, amikor belépett a történelembe. Nem azért, hogy megható történetekkel szórakoztassa a vallásos embereket, hanem azért, hogy a kezdetét mondja el annak, ami majd beteljesedik, s hogy Istenhez emelje szívünket. Jézus nem azért lett emberré, hogy jászolbölcsője mellé zsúfolódva gyönyörködjünk benne, vagy éppen sajnálkozzunk rajta, és utána szépen elfeledkezzünk róla egy évig, hanem azért jött, hogy Istennel megbékéltessen és Istenhez visszavezesse az elszéledt gyermekeket. És aki csak arra hajlandó, hogy karácsonykor jászola mellett pár percet eltöltsön, de tovább nem megy vele, az még azt sem tudja, milyen az Istentől rendelt karácsony. Karácsony ugyanis "csak" kezdet, még nem beteljesedés. Nem gondolhatjuk, hogy elég itt megállnunk. Isten nemcsak egy szép ünnepi órát akar ajándékozni nekünk. Arra hív, hogy egész életünket itt a földön, és az örökkévalóságot is az ő társaságában töltsük.

"Az Istentől jöttem" — kiáltja Jézus. És akitől jött, arról akar tanúskodni is. A karácsonyi esemény főszereplője nem a Jézuska, nem a pásztorokat meglátogató angyalok, nem is Mária vagy József! A karácsony Kigondolója és Szerzője, Létrehozója és Megvalósítója az az Isten, aki elküldötte egyszülött Fiát erre a világra. Karácsony annak az ünnepe, hogy Jézusban a mi Urunkban és testvérünkben a földre lépett, közénk jött, be szállásolta magát emberi sorsunkba maga az Isten.

Döbbenetes ez a hír. Az emberek nem is akarják elfogadni. Hányszor tülekednek emberek a jászolbölcső körül, s csak éppen azt nem látják meg, nem akarják megérteni, szívükbe zárni, aki azt a megható bölcsőt elhelyezte a betlehemi éjszakában. Rácsodálkoztunk a gyermek arcára, és nem vettük észre, hogy arcvonásaival Isten mosolyog ránk. Pedig erről nem szabad hallgatnunk! Nem elégedhetünk meg egyszervolt hangulatos karácsonyok emlékével, azok visszavarázsolásával, amikor Isten nem kevesebbet mint az üdvösséget, a vele való teljes és örök

MEDITÁCIÓ

közösség ígéretét és lehetőségét ajándékozza nekünk Jézus Krisztusban. Nem elégedhetünk meg Jézuskánkkal(!), amikor nekünk Urunk és Istenünk van benne és általa. A mennyei Atya, aki megnyitotta szívét, Lelkét tette ki értünk. Aki Istentől jött hozzánk, az Istenhez akarja szívünket emelni. Emeljétek fel tehát szíveteket, testvéreim, mert Jézusban velünk van az Isten!

Amikor Jézusban Istenünk üdvözítő kegyelme megjelent, akkor ezzel helyre igazította a boldogságra vágyódó, békességre sóvárgó embervilág oly sokszor vakvágányra, tévútra futó reménységét is. Boldogságunk, békességünk kezdete lesz az, hogy őt annak fogadjuk el, aminek jött. Nehogy nagy hajszánkban, pénzvadászatunkban, karrier utáni lóholásunkban kiégjen a szívünk, s végül ott maradjunk koldusszegényen, vagy ahogy Jézus Urunk egyik példázatában mondja: bolond gazdagként.

Isten karácsonnyal helyre akarja állítani a nélküle élők életében visszájára fordult értékrendet. Tanácsa ez: törődj a szívvel többet, figyelj a lelkekre kicsit többet! S aki végigloholsz egy évet, és karácsonyra megajándékozod egy szép ünnepi órán magaddal Istent – legyen boldog veled! –, meg kell, hogy halld, hogy ő az egész évben, minden napján életednek veled akar lenni, figyelmedet kéri, s igényt tart rád. Mert ő valóban nem mulékony hangulattal, illékony percekkel, egy-egy ünnepi óra oly könnyen emlékké váló élményével akar csak megajándékozni, hanem őrmagával. És napról-napra azt szeretné, hogy vigyázz a szívedre, törődj a lelkeddel. Mert miközben az egész világot akarod megnyerni, valami kiég benned; megnyugodni, megpihenni, de talán ünnepelni sem tudsz többé igazán, valami végérvényesen elmarad.

Felnőttek – szegény felnőttek! – nem ritkán gondolják azt, hogy karácsony a gyermekek ünnepe csak. Sokan kíváncznak ilyenkor vissza visszahozhatatlan gyermekkoruk karácsonyaiba, amikor még minden más volt, nyugalmasabb, szebb, s a karácsonyi titkok még leleplezetlenül borzongatták a gyermeklelküket. Azután évek múltával minden olyan sívár, kötelességszerű és üzleti, múlandó és távoli lett, s a felnőtteknek már nincs más dolguk, mint a gyermekeiknek legalább olyan karácsonyt szerezni – csak talán gazdagabban és fényűzőbben –, mint azok a régi gyermekkori hangulatos karácsonyok voltak. Milyen nagy tévedés ez. Karácsony igazi ünnepléséből nem lehet kiöregedni, legalábbis ami az éveink számának növekedését illeti. Akár felnőt, akár gyermek, Isten akarata szerint csak úgy ünnepelhet, ha az ünnepet az Istentől elgondolt módon akarja s tudja elfogadni. Kezét nyújtja felénk, s benne vár a maradandó karácsonyi öröm, az Istennel való találkozás, szeretetére való rácsodálkozás szépséges ajándéka. De, testvérem, törődj egy kicsit többet a szíveddel, törődj egy kicsit többet a lelkeddel! – ez annak az Istennek a kérése, aki éjjel-nappal törődik veled, aki éjjel-nappal aggódik, meghalljuk-e végre szavát. Hogyan is

MEDITÁCIÓ

gondolhatjuk, hogy ő magukra hagyná övéit?! Karácsony öröme, szépséges ünnepi órái, tele templomok sóhajtó melege után sem fordul el övéitől. Jézusért Jézus testvéreivel, velünk van minden napon. Gondoskodni akar rólunk, törődni akar velünk, vigasztalni, figyelmeztetni, veszélytől óvni, de mint a jó szülő, észzehtéríteni is akar, ha arra van szükségünk. Hogy szerető Atyánk maradjon örökké, mi pedig gyermekei legyünk: az Elsőszülött testvérei, nem tékozló fiak, hanem olyanok, akik életük minden napján vágyódnak az Istennel és testvéreikkel való közösségbe.

S végül egy kérdés. Az ünnepi órán nem könnyű szembesülni vele. Tán még ünnepontásnak is számíthatna. De mégis csak fel kell tenni, nehogy úgy járjunk mint az evangélium szerint akkor, ott a Jézus körül állók. Meg voltak győződve arról, hogy ismerik Jézust, s kiderül, hogy valójában nem tudják, hogy kicsoda ő. Vajon mi ismerjük-e Jézust? Tudjuk-e, ki ő és mit tett értünk? Valóban tudjuk, hogy kinek a születésnapját akarjuk ünnepelni? Nem feledkezünk-e el könnyen mindarról, amit pedig tudnunk kellene róla? Hiszen ő nem maradt betlehemi Gyermekek; végigjárta azt az utat, amire karácsonykor lépett a lába, egészen a Golgotáig, engedelmes volt mindhalálig. Karácsonyt ebből az összefüggésből kiszakítani azt jelentené, hogy mégsem tudjuk kicsoda is ő. Istentől jött, s jó hírt hozott: benne és általa van bűnbocsánat, élet és üdvösség. Azért jött, hogy békességünk legyen szívben, otthonban, hazában, az egész világon. Azért jött, hogy évtizedes harcaink és haragjaink feloldódjanak és megoldódjanak a bűnbocsánat örömében. Azért jött, hogy megszabadítson régi hűtlenségektől, megbocsássa őket, s bátorságot adjon az új kezdethez. Azért jött, hogy megmutassa, hogy az ajtó, amit talán mi magunk zártunk be magunk mögött, újra nyitva áll, megindulhatunk újra Isten felé.

Ne legyen elég ennél kevesebb! Isten nélkül nincs karácsony! Mert bár lehet, hogy sokak szerint ez a legemberségesebb ünnepünk, hangulataival, emlékeivel, megbékélt családi perpatvarok nyugalmaival, csendes ünnepi perceivel, de ne feledjük, karácsonyt mégiscsak Isten gondolta ki.

Ajándékváró izgalmainkat megszegyeníti Istenünk jósága és emberszeretete. Szent Fiában többet és nagyobbat adott, mint amit mi valaha remélni, elgondolni is tudtunk volna, hiszen Jézusban nekünk adta önmagát. S ki lenne olyan ostoba, aki magát Istent ne akarná befogadni? Ámen.

MEDITÁCIÓ

"Jöjj, Isten népe, áldjuk őt,
A mindenség Urát,
Kitárta a menny ajtaját,
Elküldte szent Fiát,
Elküldte szent Fiát.

Mily csodálatos változás;
Az Úr szolgává lett!
Ő alászállt, mást felemelt,
Áldd őt, Istenedet,
Áldd őt, Istenedet!

Kitárta újra minekünk
Az éden kapuját;
Az út szabad, beléphetünk
Ó, áldd az ég Urát,
Ó, áldd az ég Urát!"

Evang. Énekeskönyv 156,1,4,5.

Olvasóinknak, barátainknak áldott karácsonyi ünnepszentelést,
és a ránk köszöntő újesztendőben - Isten hűséges oltalma
alatt - egymást szeretetben elhordozó napokat kíván

az Ordass Lajos Baráti Kör elnöksége
és
a Keresztyén Igazság Szerkesztősége

Az egyházak a magyarság életében

Ez volt a címe annak az előadássorozatnak, amelyet 1992. augusztus 21-én a Magyarok III. Világkongresszusának záró napján délután a Budapest Kongresszusi Központban tartottak. Az ülést vezető Balczó András lapunk munkatársát, Dóka Zoltánt is felszólalásra kérte. Előadását, amelyet az alábbiakban közreadunk, elsőként a "Világszövetség" c. folyóirat 1992. novemberi száma közölte. Ennek szerkesztősége engedélyezte a másodközlést, amely lapunkon kívül egyidejűleg az "Érted vagyok" című rk. reformfolyóiratban is megjelenik. (Szerkesztőség)

DÓKA ZOLTÁN

"AZ EGYHÁZAK A MAGYARSÁG ÉLETÉBEN"

Magyarok III. Világkongresszusa: 1992. aug. 21.

Szeretett Honfitársaim!

Tizenötmillió magyar egyikeként szólok hozzátok nemzetünk életének arról a dimenziójáról, amelyhez élethivatásom köt. Mondanivalóm négy részre tagolódik. Előbb az egyház és a nemzet viszonyáról szólok. Másodszor az egyházak fordulat utáni belső helyzetét vizsgálom. Harmadszor az egyházak egymáshoz való viszonyának ökumenikus perspektíváját próbálom megrajzolni. Végül mind az egyházak, mind a társadalom egy égetően aktuális kérdését érintem röviden, nevezetesen az igazságtétel kérdését.

I. Egyház és nemzet viszonya

Van-e az egyháznak a magyarság és általában a népek és az emberiség életében nemzeti, társadalmi, politikai és kulturális küldetése? A kérdésre két tételben válaszolok. Első válaszom: nincs! Az egyháznak egyedül és kizárólag vertikális, transzcendens küldetése van, nevezetesen Jézus Krisztus evangéliumának hirdetése. Egyház azért van, mert Isten – mint pásztor az elveszett bárányt – keresi az embert, s ebben a keresésben emberek, akiket már megtalált, munkatársként vesz maga mellé és állít szolgálatba. Az egyház az embert kereső Isten munkatársa. Ez a dolga. Semmi más.

A második válaszom: bár az egyháznak kizárólag transzcendens küldetése van, mégis – éppen küldetése révén – köze van mindenhez az élet immanens, horizontális dimenziójában, köze van a nemzet és az egész emberiség teljes életéhez, annak politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális szférájához egyaránt.

Hogyan? Az egyes keresztények által, akikben a transcendens és immanens világ perszónálunióban van, mert egyszerre tartoznak mindkét dimenzióhoz. Amikor valakiben célhoz ér az egyház küldetése, mert Isten által megtalált emberré lesz, vagyis hitre jut, akkor éppen e hit által transcendens isteni erők áradnak az életébe és ezek az erők éppen az immanens, földi élet relációiban aktivizálódnak, válnak életformáló erkölcsi tétté.

A keresztény hitnek ez az életformáló erkölcsi kisugárzása nemzetünk egész történetében jelen van letagadhatatlanul, István királytól máig. Ezért történetietlen, hamis, sőt nemzetellenes minden olyan politikai és kulturális szándék, amely a keresztény hit erkölcsi erejét a múltra nézve tagadja, és népünk jövőendő életének formálásából ki akarja rekeszteni. Éppen ellenkezőleg, az a dolgunk, hogy megkeressük az útját, módját, miként lehet ezt az erőt népünk életében minél hatékonyabbá tenni. Éppen ennek érdekében szeretném fenti két tételemet még egy külön hangsúllyal összekötni:

minél inkább koncentrálni az egyház saját transcendens küldetésére, annál nagyobb transcendens erővel tudja megajándékozni, gazdagítani az immanens életet, a nemzet erkölcsiségét és kultúráját. Viszont – fordítva – : minél inkább vesz részt az egyház direkt módon a nemzet immanens életében, annak irányításában, a hatalom gyakorlásában, annál inkább fokozza le önmagát politikai párttá, a kultúrharc egyik szereplőjévé, és annál messzebb kerül küldetésétől s veszíti el a transcendencia erejét.

Mi köze tehát az egyháznak a nemzet és az emberiség immanens életéhez? Hadd feleljek egy hasonlattal: ugyanaz, mint Balczó András édesanyjának az öttusa sporthoz. Vagyis semmi és minden. Semmi, mert – tudtommal – ő maga soha nem öttusázott. És minden, mert olyan fiút nevelt, aki az öttusában elkápráztatta a világot. A magyar nyelv egy sajátos, szép kincse, hogy az egyházat "anyaszentegyháznak" is nevezzük. Jaj az egyháznak, ha nem akar anya lenni, ha az abortusz mellett dönt, mert fél a szülési fájdalmaktól, a gyermeknevelés szürke, hétköznapi terheitől, s helyett ki akarja szórakozni magát a földi hatalom csillogó csarnokaiban! Ha az egyházak valóban szolgálni akarják a nemzetet, akkor Pál apostolra kell figyelniük, aki ezt írja a galáciabelieknek: "Gyermekeim, akiket fájdalommal szülök, amíg ki nem formálódik bennetek a Krisztus." (Gal 4,19)

II. Az egyházak belső helyzete hazánkban a fordulat után

Sokan nem tudják, mások úgy tesznek, mintha nem tudnák, hogy a pártállami terror nemcsak népünket taszította erkölcsi romlásba, hanem az egyházakat is. Ezért ahhoz, hogy az egyházak a tőlük várt segítséget megadhassák népünk erkölcsi talpraállításában, előbb maguknak az egyházaknak kell belsőleg megerősödniük és talpra állniuk. De hogyan?

TANULMÁNYOK

Javaslat több is van. De véleményem szerint az igazi terápia aligha lehetséges másként, mint ahogyan azt az evangélikus megújulási mozgalom egyik jelentős személyisége, Ittész Gábor győri lelkész megfogalmazta. Szerinte az egyháznak azokon a pontokon kell elsősorban talpra állnia és megújulnia, ahol a pártállami terror, a moszkvai egyházpolitika tönkretette. Ennek pedig három egymást követő mozzanata volt: a személyi, a strukturális és az elvi destrukció. Nézzük közelebbről mindhármat!

1. A személyi destrukció úgy történt, hogy félreállították azokat az egyházi vezetőket, akik védtek az egyház szabadságát az állami, erőszakos beavatkozás ellen. Ezután az eltávolítottak helyét előre kiszemelt vállalkozók foglalták el, akik készek voltak a pártállami egyházpolitikát elfogadni és saját egyházukban, sőt azzal szemben is képviselni és érvényesíteni.

Ezzel a módszerrel sikerült a lelkészek belső egységét is megbontani és közöttük az ellenségeskedés mérgező magvait elhinteni.

2. A strukturális destrukció már az új, kollaboráns vezetők közreműködésével történt. Megszüntették az egyház autonómiáját, és annak belső szervezetét, strukturáját az állami egyházpolitika érdekeinek megfelelően átalakították. Ennek két jellegzetes vonása volt: az egyszerűsítés és a központosítás. Az egyszerűsítés úgy történt, hogy amit csak lehetett, megszüntették (intézmények, egyházi iskolák, szerzetes rendek, anyaházak, egyesületek stb.). Ami pedig megmaradt, azt centralizálták. A természetes szolgálati alá-fölérendeltségi viszony (pl. püspök, esperes, lelkész) ellenőrzési struktúrává változott, ahonnan a jelentések az ÁEH-ba futottak be. Vagy pl. az evangélikus egyházban négyből kettőre csökkentették a kerületek, azaz a püspökségek számát. A két kollaboráns püspököt megfélemlítő arisztokratikus tekintéllyel ruházták fel, sőt a kettő közül is az egyiket külön kiemelték. Így az egyszemélyi vezetés révén az állam könnyedén tartotta kezében az egyház centralizált struktúráját. A gyülekezetek autonómiája, az egyház demokratikus szerkezete, ami a protestáns egyházakra különösen is jellemző volt mindig, semmivé lett.

3. Az elvi destrukció végül betetőzte az egyház manipulációját. Ez azzal kezdődött, hogy az állam esetenként, később pedig egyre gyakrabban és agresszívebben igényelte aktuálpolitikai ügyek támogatását (TSZ-szervezés, a moszkvai békeharc dicsérete, a szocializmus építése stb.). Ez a tendencia egyre inkább háttérbe szorította az egyház transcendens üzenetét. Végül pedig a protestáns egyházakban kialakultak azok a teológiai koncepciók, amelyek az egyház dogmatikumának politikai deformációját rögzítették, sőt azokat az egyházvezetőség mind az oktatásban, mind az igehirdetésben kötelezővé tette. Ezt a kötelező egyházi ideológiát a ref. egyházban "szolgálat teológiájának", az ev. egyházban "diakóniai teológiának" nevezték. (Poór József!) "Poór József, az ismert marxista vallás-

történész a protestantizmussal foglalkozó könyveiben, tanulmányjaiban szinte örövendezve bizonygatja "elvtársainak", hogy sikerült az egyházakat nemcsak személyi, nemcsak strukturális, hanem elvi vonalon is fellazítani".

Ittész Gábor az egyház megújulásához nélkülözhetetlennek tartja, hogy e három destrukciós ponton radikális változások történjenek. Tehát: a pártállam által pozícióba került személyek vonuljanak vissza. Az egyházi struktúrát decentralizálni kell! Vagyis visszaadni a gyülekezetek méltóságát és fontosságát, mint ahol az egyház transcendens élete és szolgálata ténylegesen folyik. Kritikai elemzéssel fel kell mérni és kimutatni azokat a szellemi, teológiai torzulásokat, amelyeket az elvi destrukció okozott, és azokat nyilvánosan elutasítani!

Magától adódik a kérdés: mi történt az elmúlt két év során, tehát a fordulat óta ezeken a kritikus pontokon?

Nem az én dolgom és nincs is jogom a többi egyházakról véleményt mondanom. Annál inkább kötelességemnek tartom, hogy a pártállam által meggyötört magyar nép színe előtt kimondjam az igazságot az evangélikus egyházra nézve. Ez az igazság pedig az, hogy lényegi változás egyetlen ponton sem történt.

a) Az egyházvezetés minden jelentős poszton ma is azok kezében van, akiket erre még az ÁEH választott ki.

b) Egyházunk struktúrája ma is ugyanaz a centralizált struktúra, amelyet 1952-ben ránk kényszerített az állam. Tavaly összehívtak ugyan egy zsinatot, de annak összetétele manipuláció eredménye és garancia arra, hogy a zsinat a pártállami személyek és struktúra átmentését megszavazza.

c) A diakóniai teológia nyilvános bírálata és elutasítása a mai napig nem történt meg. Egyházunk nemcsak jogi, hanem teológiai zűrzavarban is él.

Mindez azt mutatja, hogy holt ponton vagyunk. Helyzetünket mégsem ítélem reménytelennek. Főként azért nem, mert — mint már mondtam — az egyház transcendens élete a gyülekezetben folyik és nem az egyházvezetőség irodáiban. Ezek fékezhetik az egyház életét, de nem helyettesíthetik és nem is szüntethetik meg. Reményt ad az a kis csapat is, amely mint megújulási mozgalom már 1985-től nyilvánosan bírálja a pártállami egyházvezetést, és ma is aktív kritikai, ugyanakkor építő közéleti sajtótevékenységet folytat. Ezt a mozgalmat Fabiny professzor nem említette meg előadásában. De reményt ad maga az igazság, amely végül mindig kiderül és győz, ahogy a felkelő nap legyőzi az éj sötétjét.

Nekem van még egy szinte irracionális reményem: talán azok a testvéreink, akik ma még görcsösen ragaszkodnak pártállami pozícióikhoz, egyszer belátják tévedésüket, igazságtalanságukat és felállnak az idegen székből. Micsoda erkölcsi lendületet adnának ezzel az egyház belső megtisztulásának, és micsoda megragadó példát megújulni akaró, csak az utat nem találó társadalmunknak!

III. Ökumenikus perspektívák hazánkban

Ha a keresztény egyházak megosztottságukban is oly sok erkölcsi erőt, életformáló transcendens sugárzást tudtak adni nemzetünknek az évszázadok során, mennyivel többet tudnánk adni, ha közöttünk egység, béke és testvéri szeretet uralkodna! Nem vitás: századunk egyik legnagyobb csodája az ökumenikus gondolat, amely a politikai történelem minden drasztikumára ellenére egyre mélyebben ragadja meg az egyházakat.

1988 januárjában, amikor a pápa engedélyével először tarthattunk ökumenikus imahetet, Hévízgyörkön, ahol négy keresztény felekezet él együtt, felejthetetlen élményben volt részünk. Felnőtt férfiak sírva ölelték át a lelkészeket és egymást, és adtak hálát Istennek, hogy annyi felekezeti gyűlölködés után megérhették a testvéri együttlét, a közös ének és imádság, a közös igehallgatás és hitvallás csodáját. Aki ezt átélte, az tudja, hogy innem nem visz többé jogos és igaz út visszafelé, csak előre. De hogyan? Hogyan élhetjük meg helyesen az egyházak ökumenikus közösségét? Merre visz a helyes út?

Mielőtt felvázolnám a szerintem helyes modellt, hadd említsek meg két megbukott modellt.

Az egyik a felekezeti modell. Ez azt jelenti, hogy valamelyik felekezet, vagy több is, vagy valamennyi önmagát tekinti Jézus Krisztus egyetlen igaz egyházának és önmaga tanítását az egyetlen igaz, tiszta tanításnak, s ezért a többiektől azt várja, hogy azok ismerjék el ezt az igényt és térjenek be hozzá. Bár ez a modell nem visz sehova, sőt csak fokozza az ellentétet a felekezetek között, mégis mindig újra megjelenik mindegyik felekezethen.

A másik a szociáletikai modell. Ez ott jön létre, ahol bizonyos egyházak feladják a dogmatikai közeledés reményét, és ezért valamilyen egyházon kívüli, társadalmi, politikai vagy szociális kérdésben keresik az együttműködést és egységük megvalósulását. Ez a modell jellemezte a 2. világháború utáni ökumenikus mozgalmat egészen a legutóbbi időkig. De ugyanez a modell érvényesült a volt szocialista országok egyházainak ökumenikus kapcsolataiban is. Hitbelileg semmit nem közeledtünk egymáshoz, de együtt építettük a szocializmust. Éppen a kelet-európai rendszerek bukása tette végleg nyilvánvalóvá, hogy a politikai alapú egységtörekvések mennyire hamisak és elégtelenek az egyházak számára.

Ma már egyre többen és egyre tudatosabban fordulnak a szerintem is helyes ún. evangéliumi egységmodell felé. Az evangélium újszövetségi, páli értelemben nem etikai jellegű, vagyis nem arról szól, amit az embernek kell cselekednie, hanem arról, amit Isten cselekszik értünk Jézus Krisztusban. Ez azt jelenti, hogy az egyház egysége is Isten cselekvésében van. Ezért az nem általunk megvalósítandó cél, hanem Isten által megvalósított tény. Röviden: Krisztusban máris egyek vagyunk. Ebből sok minden következik ökumenikus kapcsolatainkra

nézve. Kettőt hadd említsek. Az egyik: az evangéliumi egységmodell minden keresztyén felekezetet egyenrangú testvérként ültet Isten asztalához. Akárhány ágra szakadjon is szét egy folyó, mindegyik ágban a forrás vize folyik. Nemcsak erkölcsi, de dogmatikai és egyháztörténeti alapja sincs a "ki a nagyobb?" vagy "ki a régibb?" provokatív kérdésfelvetésnek. A másik: az ökumenikus kapcsolat helyes formája nem az egymást legyőzni s így megnyerni akaró versengő vita, hanem az önmagukat bemutató testvéri dialógus azzal a céllal, hogy egymás kincseiből részesedjünk. Minél őszintébben, tisztábban, a felekezeti modell rejtett szándéka nélkül tudjuk és merjük ezt gyakorolni, annál alkalmasabbak leszünk arra, hogy Isten transcendens erőinek csatornáit legyünk magyar népünk életében.

IV. Igazság és szeretet

Népünk lelki életében — egyházon belül és kívül — ma két tendenciát látok egymásnak feszülni.

A fordulat után elemi erővel tört fel sokak lelkéből az igazság vágya, az igazságtétel igénye: öntsünk tiszta vizet a pohárba, mondjuk ki az igazat a múltból, mindenkiről és mindenről. Ez az igény két év óta nem csökken, sőt egyre türelmetlenebbé válik éppen a másik tendencia következtében, amely viszont az igazságtételt félretéve, általános megbékélést, megbocsátást, a múlt számonkérés nélküli lezárását kívánja a szeretet nevében. Tehát igazság és szeretet feszül egymásnak.

Anélkül, hogy a kérdés számos fontos vonatkozását említeném, szeretném egyetlen szempontra ráirányítani a figyelmet.

Igazság és szeretet széttephetetlenül és szembeállíthatatlannul összetartoznak. Egymás nélkül torz mindkettő. Az igazság szeretet nélkül előbb-utóbb a rombolás és a bosszúállás ürügyévé válik, s ezáltal önmaga ellentétébe csap át: növeli az igazságtalanságot és szaporítja az igazságtalanság áldozatainak a számát. Borzalmas, véres illusztrációja ennek ma a jugoszláviai polgárháború. — Viszont a szeretet igazság nélkül hamarosan bűnpártolássá válik, amely nem megszünteti a gonoszt, hanem jogosítványt ad neki. Erre példák mai társadalmi életünkben azok a személyi, pozicionális, strukturális és gazdasági átmentési akciók, amelyeket a szeretetre és annak színonimáira, a türelemre, a toleranciára, a másság elfogadására, a megbocsátásra hivatkozva, a szemünk előtt hajtanak végre azok, akik a pártállami rendszernek is hasonlélvezői voltak.

Ezért veszélyes, közveszélyes az igazságot és a szeretetet szétszakítani. A kettő úgy tartozik össze mint meder és folyó. Csak az a szeretet igaz és szolgálja az életet, amely az igazság medrében érkezik hozzánk. A víz nélküli meder halott. Viszont a meder nélküli víz pocsolya. Más szóval: az igazság szeretet nélkül kegyetlenség. A szeretet igazság nélkül cinosság. Csak a kettő egysége jelenti azt a keskeny utat, amely mindnyájunkat elvezethet a megbékéléshez.

Hévízgyörk, 1992. augusztus 20.

VÉGHELYI ANTAL

A KERESZTSÉGRŐL

Előszó

Mielőtt a keresztség szentségéről bármit is mondanék, szeretnék hangot adni annak a kételyemnek, hogy valóban a keresztség értelmének újrafogalmazása lenne már az égető feladat. Azok a problémák ugyanis, melyek a keresztséggel kapcsolatban jelentkeznek, valójában nem a szentség értelmével kapcsolatban merülnek fel, hanem ezek egyházi életünknek azok az égető problémái, melyek e szentség kiszolgáltatása körül jelentkeznek a legszembeötlőbben. Amikor manapság a keresztség értelmezését tűzzük újra meg újra konferenciák napirendjére, akkor egy kicsit úgy járunk el, mint azok az orvosok, akik az állandó fejfájásról panaszkodó beteg fölött konzíliumot tartva arról tanakodnak, hogy feltétlenül szüksége van-e a betegnek fejre; mi a fej jelentősége a szervezetben; nem lehet-e a fejfájás problémáját a fej eltávolításával egyszerismindenkorra megoldani; és egyébként is a betegben van a hiba: miért használja folyton a fejét; ha csak ritkábban, ha csak a valóban indokolt esetekben gondolkodnék, akkor biztosan nem fájna a feje... Arra nem gondolnak ezek a bölcs orvosok, hogy a fejfájás csupán tünet, és ha ők hivatásuk magaslatán állnának, akkor a tünet mögött rejlő okot kellene feltárniuk, számolva azaz, hogy ez az ok esetleg nem is a fejben, hanem a szervezet egész más részeiben keresendő...

Ha most az egyházat, mint élő organizmust vizsgáljuk, az az érzésem, hogy a keresztség csupán az a pont, ahol a szervezet funkciójában rejlő kóros rendellenességek fájdalmasan megnyilvánulnak. A valódi feladat ezeknek a rendellenességeknek a feltárása és orvoslása lenne. Egyáltalán nem biztos, hogy az orvosnak azon a ponton kell beavatkoznia, ahol a szervezet működésében tapasztalható rendellenességek hatása fájdalom formájában jelentkezik; nem biztos, hogy a keresztség kiszolgáltatásának hagyományos gyakorlatán kell változtatni ahhoz, hogy a keresztség körül megmutatkozó, de esetleg az egyház élő organismusának egész más részében gyökerező bajok megszűnjenek. Ámbár nem vitatom, hogy a fej levágásával egyszerismindenkorra megszűnik a fejfájás is...

Én a kérdést éppen ezért mégsem úgy tenném fel, hogy mi a keresztség, hogyan kell a keresztség értelmét a 20. században megragadni; hanem úgy állítanám élére a kérdést, hogy mitől problémás a keresztség éppen a mi századunkban?

A keresztség körüli problémák
történeti áttekintése

Két tételt szeretnék mindenk előtt felállítani. Az első az, hogy az egyház kereszttelési gyakorlata körül kisebb-nagyobb problémák, viták és szakadások minden időben voltak. A második tétel ennek némileg ellenmondani látszik: maga a keresztség, mint olyan, mégsem vált önmagában problémává, leszámítva a legutóbbi időket. Fogalmazhatom úgy is, hogy az egyháztörténet különböző korszakaiban a keresztség elméleti, teológiai értelmezésével kapcsolatban merültek fel viták, alakultak ki nézeteltérések, és az elméleti, teológiai kérdésekben való állásfoglalás eredményezte esetenként az egyház hagyományos, ill. hagyományosként elfogadott, bevett kereszttelési gyakorlatának a kritikáját. Ma azonban épp ennek fordítottja történik: mivel az egyház hagyományosnak tartott kereszttelési gyakorlata vált tovább már nem tagadható módon problémává, ezért vetik fel egyre gyakrabban a kérdést az egyház gyakorló lelkészei akár önmaguknak, akár a teológia hivatásos művelői felé: nem jött-e el az ideje a keresztség újraértelmezésének. Ma a vitathatatlanul problémássá vált gyakorlat tesz fel kérdéseket a keresztségről a teológiának, míg korábban a teológia, ill. annak bizonyos irányzatai kritizálták az egyház kereszttelési gyakorlatát. Ez szerintem lényeges különbség. Ha ezt a különbséget látjuk, nem is szükséges, hogy elvesszünk a régebbi, a teológia oldaláról kezdeményezett viták részleteiben; egyébként is feltételezem, hogy valamennyi jelenlévő tanult egyháztörténetet és teológia-történetet; elég, ha csak nevek és mozgalmak említésével utalok a keresztség körüli teológiai vitákra az egyháztörténetben: Tertullianustól a középkor végének és a Reformáció korának anabaptista mozgalmain, Münzer Tamáson és a Zwingli által gyakran vízbe fullasztott rajongókon át az újkor szinte kivétel nélkül anabaptista alapon szerveződő szektái, vagy ahogy ma illik mondani, szabadegyházi mozgalmaiig; míg végül el nem jutunk a vízzel való kereszttelés minden formáját teljesen elvető és helyette az úgynevezett "Lélek keresztségét" gyakorló közösségekig. (Csak azért nem mondtam szektát, hogy terminológiám ne tegye kétségessé egyházunknak az ökumenikus Európa-házhoz való közeledését, nehogy miattam derüljön ki, hogy mi ennek a Háznak lelki értelemben is csak a "hátsó baromfiudvara" lehetünk.)

A gyakorlat kérdez - a teológia válaszol?

Természetesen nem kívánom vitatni, hogy az egyházi gyakorlatban érintetteknek joguk van kérdést feltenniük a teológia felé, ha a gyakorlók problémát érzékelnek. A teológia viszont mindenk előtt azt lenne köteles megvizsgálni, hogy a gyakorlat oldaláról elhangzó kérdés egzakt módon van-e feltéve. Ennek megállapítását akkor is jogosnak érzem, ha magam is a gyakorló lelkészek sorában állok, még ha néha meg is fricskázom

kicsit a teológia hivatásos művelőinek orrárt. Most is ezt teszem, amikor megkérdézem: a teológia válaszol a gyakorlat oldaláról nekiszegezett kérdésekre? Én minden esetre nem érzem magam kompetensnek, hogy a teológia válaszának megfogalmazását — annak hivatásos művelői helyett — megkíséreljem. Ehelyett a magam kompetenciájában maradván, arról szeretnék most hangosan gondolkodni, hogy mi, gyakorló lelkészek, jól tesszük-e fel kérdéseinket a teológia felé... Nem valamiféle pótcselekvés-e a mi részünkről, amikor a keresztséget a teológia számára újra meg újra problémásítani szeretnénk? — talán azért, mert még önmagunk számára sem merjük megfogalmazni azokat a kérdéseket, melyek lelkészi szolgálatunk valódi problémáiról nem eltérnek, hanem éppen ezekre ráterelhetik a teológia figyelmét... Miről van szó? Anélkül, hogy most erről vitát kezdeményeznék, szeretnék hangot adni annak a meggyőződésnek, hogy ha egyházunk és gyülekezeteink élete ma normális mederben folya, egyetlen evangélikus lelkésznek sem jutna eszébe, hogy a gyakorlat oldaláról tegyen fel kérdést a teológiának a keresztségről, ill. hogy a keresztség 16. századi hitvallási iratainkban megfogalmazott hagyományos értelmezését az erre épülő hagyományos gyakorlattal együtt problémának érezze. A teológia oldaláról lehet, hogy felmerülne olyan igény, hogy a 16. századi hitvallási iratok tanítását a keresztségről felül kellene vizsgálni, újra hozzá kellene mérni a Szentírás zsinórmértékéhez; de megfordítva elképzelhetetlennek tartom; elképzelhetetlennek tartom, hogy ha a megkeresztelt csecsemők 80-90 százaléka magátólértetődően — idézőjelben mondom — "belenőne a gyülekezetbe", 80-90 százalékuk nemcsak testben, hanem lélekben is növekednék; ha 80-90 százalékuk a konfirmációi kort elérve valóban eljutna oda, amit a konfirmáció feltételez: a Jézus Krisztusban, mint Megváltóban és Üdvözítőben való személyes hit tudatos megvallásáig, akkor a gyakorló lelkészek közül akár csak egynek is eszébe jutna, hogy egyházunk a Reformáció kora előtti századokban gyökerező hagyományos kereszttelési gyakorlatát problémásnak érezze, ill. a keresztséget problémásító kérdéseket tegyen fel a teológia felé. De ha igazam van, amikor ezt feltételezem, akkor miért a keresztséget akarjuk mi gyakorló lelkészek problémásítani; akkor miért nem azt kérdezzük meg, hogy miért van az, hogy a megkeresztelt csecsemőknek csak oly kis százaléka növekszik lélekben is folyamatosan? Miért olyan kevés az a megkeresztelt csecsemő, akit — amint értelme nyiladozni kezd — valóban az édesanyja tanítgat imádkozni, míg ki nem alakul benne az igenis létező gyermeki hit, ami még nem a konfirmandustól elvárt tudatos hit, de a kellő időre azzá érhet; mert bármilyen hihetetlen, de nemcsak egyik pillanatról a másikra való hitrejutás létezik! Létezik a hitben csecsemőkortól való fokozatos növekedés is; aki nem akarja elhinni, ne higgye, de nekem határozott emlékfoszlányaim vannak arról, hogy amikor még rácsos ágyban alvó két-három éves gyerekek voltak, és az édesanyám minden este odajött és együtt

mondta velem a Miatyánkot, ill. tanított rá, akkor ez olyan módon formálta gyermeki világszemléletemet, hogy nem apám és anyám a leghatalmasabb a világon, hanem van Valaki, aki náluk is hatalmasabb; és hazudnék, ha azt mondanám, hogy nekem tizenkét évesen nem volt a magam szintjén igenis tudatosnak nevezhető hitem. Nem igaz, hogy Luther képzelődött, amikor a gyermekek, ill. csecsemők hitéről beszélt! Csak azért, mert ma már zömmel olyan generáció nő fel és lép a lelkeszi pályára, akiknek a gyermekkorban hitük, azokat én nem itálem el, — de ne higgyék, hogy az a normális, hogy a négy-öt, vagy a tíz-tizenkét éves gyerekek nincsen hite... Éppen az a probléma, hogy manapság a csecsemőkori és gyermekkori hit hiánya, a legfeljebb középiskolás korban való hitrejutás válik — időzójelben mondom — "normálissá", vagyis elterjedté! A kérdés kettős! Egyrészt kérdés, hogy miért van ez ma így? — másrészt az a kérdés, hogy elismerjük-e; nem jó, hogy ez ma így van; éppen az a probléma, hogy ez ma így van! Ha elismerjük, akkor nem a keresztség újraértelmezését kell a teológián számonkérnünk, azzal az előre megfogalmazott, nyilvánvaló céllal, hogy változtatni kell a csecsemőkeresztség gyakorlatán; hanem akkor azt a kérdést kell nekünk, gyakorló lelkészeknek feltennünk a teológia felé, hogy hová lett a csecsemőkori, ill. gyermekkori hit a felvilágosult 20. században? Mi az oka, hogy eltűnt, és mit ajánl a teológia a gyakorlatnak, hogy minél előbb újra megjelenjék? Most hadd kérdezzem meg úja: válaszol a teológia ezekre a kérdésekre?

A gyakorló lelkész néhány megfontolásra ajánlható gondolata

Ismét nem kívánok a profi teológusok kompetenciájába avatkozni. Csupán néhány olyan jelenséget kívánok felvázolni, amit gyakorló lelkészként a jelzett problémák okaként tapasztalok. Mindjárt az első, hogy a mi időnkre szülővé vált két, de inkább három olyan generáció, melynek az egyházzal való kapcsolata meglehetősen fellazult. Anélkül, hogy kétségbe vonnám a zsinat munkájában résztvevő "profi" teológusok és "mégprofibb" világi hívők kompetenciáját, én a zsinat bűnvalló nyilatkozatának megfogalmazásait túl enyhének tartom. Szerintem egyházunk az elmúlt negyven évben nem néha, hanem általában, szinte mindig és folyamatosan mulasztotta el megvédeni világi híveink szabad vallásgyakorlathoz való jogát: az intézményes egyház és annak vezetése nem néha, hanem folyamatosan szolgáltatta ki védtelenül világi híveinket a kommunista diktatúra világnézeti terrorjának. A most csecsemőiket kereszteltetni kívánó édesanyák általában szintén meg lettek keresztelve csecsemőként, de olyan családi légkörben nőttek fel, ahol az a

hangulat uralkodott, hogy elég "ha féljük az Istent", de "nem kell nagyon vallásosnak lenni", és a gyereket sem kell csecsemő vagy kisgyermek korában imádkozni tanítani, hiszen már az óvodában bajba kerülhet, ha kiderül róla, hogy ő otthon imádkozni szokott, ill. a szülei imádkozni tanítják; kinevetik a társak, kipellengérezzi az óvónéni, és ami ennél is fontosabb: rákerül a szülők káderlapjára, hogy a gyereknek vallásos nevelést adnak; aztán az iskoláskorban pláne nem jöhet szóba a hitoktatás; az így felnevelkedett mai édesanyákban, ha csak középiskolás korban nem kerültek kapcsolatba valamelyik gyülekezet ifjúsági közösségével, megmaradt az a felfogás, hogy "mi azért féljük ám az Istent" — de ez minden; féljük az Istent, ezért ha gyerekünk születik, mi is el akarjuk vinni a templomba, megkeresztelni, mert mi tényleg féljük az Istent, és nem értjük azokat az okoskodó papokat, akik — egyre többen vannak — elkezdik fontolgatni, hogy a keresztelest elvállalják-e, sőt, el is utasítják, mondván, hogy ők nem ceremónia-mesterek, meg hogy a keresztség csak a hívőknek szól... Csoda-e, ha ezek az édesanyák úgy érzik, hogy ez az elutasító papi magatartás az ő újbóli, másodszori elárulásukat és megtagadásukat jelenti az egyház részéről; pedig ők "félik ám az Istent", és lám, az egyháznak ennek ellenére ők mégsem kellene, az egyház megtadja őket; először elárulta őket akkor, amikor védtelenül kiszolgáltatotta őket az ateista világnézeti terrornak, és most, ahelyett, hogy méltányolná a papok, hogy ők azért ennek ellenére még mindig "félik ám az Istent", most meg is tagadják őket ráadásul, és most született ártatlan gyermeküket kitaszítják az egyház közösségéből... Azok az édesanyák, akik nem önhibájukból állnak ma azon szinten, hogy ők "csak félik az Istent" — de nem akarnak nagyon vallásosak lenni, körülbelül így reagálják le, amikor a hitbuzgó papok megtagadják csecsemőjük megkeresztelését. Azt mondják: "úgy látszik, mi már nem kellünk az egyháznak", — és nem egy közülük így taszítatik gyermekével együtt a szekták feléjük kitért karjaiba... Ott, miután megtalálták az ő elutasított személyükre igent mondó közösséget, bemelegkeznek.

Azért én most mégis megkérdezném a profi teológusokat: nincs-e véletlenül mondanivalójuk a hajdani donatisták, ill. lapsi-k esetéről? Nem ilyen lapsik-e ezek a gyermekeiket keresztre vinni kívánó édesanyák, azzal a súlyosbító körülménnyel, hogy az egyház maga tette őket azzá, mert nem állt ki világi hívei vallásgyakorlati jogáért az elmúlt negyven évben?! De akkor, akiket maga az egyház tett "lapsi"-vá, vagyis a hitben elesetté, azt joga van-e utána az egyháznak még meg is tagadni, amikor "én azért félek ám az Istent!" szinten álló hitével mégis megkeresi az egyházat, hogy kisgyermekét megkereszteltesse? Nem sátni az az elutasítás, amiben egyre gyakrabban részük van? Nem baj, ha egyházunkban egyre több felnőtt korban, ill. felnőtt ifjúként hitre jutott lelkes szolgálat, de nagy baj, ha ezek a hajdani donatisták keménységével lépnek

fel a csecsemőjükkal karjukon kopogtató és kereszttelést kérő édesanyák sokaságával szemben, hiszen anélkül, hogy felfognák, kitagadással tetézik azt az árulást, amit ezekkel az édesanyákkal szemben ez az egyház egyszer már kollektíve elkövetett. Ezt az árulást persze nem lehet jóvá tenni azzal, hogy most megkereszteljük magátólértetődően ezeknek az édesanyáknak a gyermekeit, de azzal, ha megtagadjuk ezektől a keresztséget, csak tetézzük az egykor, szüleik generációjával szemben elkövetett kollektív árulás következményeit! Ez olyan, mint amikor valaki nem adja meg a munkás törvényes bérét, és ezt még azzal tetézi, hogy a feléje kinyújtott kolduló kezét gőszösen ellöki maga elől. Igen, ezek a "mi azért féljük ám az Istent" szintjén álló édesanyák valószínűleg koldulva nyújtják most kezüket a gögös "nagytiszteletű urak" felé, hogy legalább a keresztség szentségét adják meg csecsemőiknek, akiket ők kétségtelenül nem fognak tudni utána imádkozni, tanítani, hiszen őket sem tanította erre senki, se a szüleik, és főleg nem a "nagytiszteletű urak", akiknek az elmúlt negyven évben csak arra volt gondjuk, hogy a kenyerüket jelentő lelkészi állások megmaradjanak; az egyházat vélték menteni megalkuvásaikkal, holott csak a "klérust" mentették át "jobb időkre", a nyáját kiszolgáltatva az ateista világnézeti terrornak.

Mindezzel csak jelezni kívántam: sokkal komplexebb és sokkal mélyebben gyökerező az a probléma, ami manapság látszólag a keresztség körül koncentráliódik egyházunkban. A profi teológusoktól várom, ill. várnám a probléma egzakt megfogalmazását és a válasz teljesebb körű kidolgozását.

Befejezésül mindehhez egyet tudok még hozzátenni: bár magam csak 1981 óta végzek aktív lelkészi szolgálatot, az elmúlt negyven év klérusmentő kollektív árulásában magamat is bünrészesnek tartom: hiszen körülbelül 1988-tól kezdtem csak egyre hangosabban jártatni a számat, — egészen addig én sem tettem semmit a gyülekezetem területén élő megfélemlített pedagógusok, agrármérnökök, tanácsi tisztviselők, kórházi orvosok szabad vallásgyakorlatáért, akikről csak egy-egy családi esemény: esküvő, keresztlő, temetés alkalmával tudtam meg, hogy ők is evangélikusok, akik ha nem is járnak templomba, nem is tartanak kapcsolatot a gyülekezettel, nem merik otthon imádságra tanítani az esetleg általam megkeresztelt gyermeküket; akik annak ellenére nem tagadták meg mégsem egyházukat, hogy egyházuk az ő vallásgyakorlatuk szabadságáért semmit sem tett, akik mégis mintegy mentegetőzve vallották meg titkon hitüket: "Tiszteletendő Úr, mi azért féljük ám az Istent!" — igen, bűnösnek vallom magam, hogy én sem tettem értük semmit, hogy a pusztá istenhit megőrzésén túl lelki táplálékhoz is jussanak ők is meg házuk népe is! — de ha már így volt, akkor én most sem merem megtagadni a keresztséget az ő gyermekeiktől arra hivatkozva, hogy "minek hozzátok ide ezt a csecsemőt, hiszen úgysem hívó környezetbe kerül, ha hazaviszitek, úgysem fog tőletek semmit tanulni a hit dolgairól, nem tanítjátok imád-

TANULMÁNYOK

kozni, hiszen ti sem tudtok; meg különben sem vagyok én ceremóniamester". Inkább bűnbánattal és alázattal elvállalom az ilyen családokban, ha kell, még a "ceremóniamester" szerepét is, azzal a reménységgel, hogy ha ezzel jóvá nem is tehetek semmit az elmúlt negyven év kollektív árulásából, az anyaszentegyház Urának jóságából egy napon mégis eljön majd az az új kor, amikor a megkeresztelt csecsemőket magátólértetődően imádkozni is megtanítja az édesanyjuk, és a csecsemőként megkeresztelt gyermekek ismét magátólértetődően jutnak el tizenkét éves korukban az egyetlen Megváltóba és Üdvözítőbe vetett hit tudatos megvallásáig.

Evangelikus Énekeskönyv 295. számú ének

Jézusunk a Jordánhoz ment, Mert úgy tetszett Atyjának,
Hogy János keresztelje meg, Hisz várja szent szolgálat.
Így mos meg ő bennünket is Szent keresztség vízával.
A halált és bűneinket Eltörli szent vérével.
És így vár ránk új élet.

Igénk mindezt így jegyzi föl: Szent Atyja is megszólalt,
És Jordán partján mennyekből Megzendült égi szöveget:
"Ez kedves egyszülött Fiam! Őbenne örvend szívem.
Őt hallgatva mindannyian, Őt kövessétek híven
Az örök élet útján!"

Bár testi szem csak vizet lát E drága keresztségben,
Hit által Krisztus váltságát Elnyerjük e szentségben.
Így ez a víz piros folyam, Megváltónk áldott vére,
Gyógyír Ádámtól örökölt Halálos betegségre.
S elmossa minden vétünk.

Luther Mártontól (1483–1546.)

Dr. BOLERATZKY LÓRÁND

GONDOLATOK AZ EGYHÁZI TÖRVÉNYKEZÉSRŐL

Az egyház bírói hatalma, — amely a gyakorlatban elsősorban mint fegyelmi hatalom jelentkezik, — eredetét és alapját tekintve vitatott kérdés. Ma is gyakorta felmerül az a kérdés, hogy szükség van-e egyáltalán fegyelmi jogra? Az álláspontok megoszlása nyilván abban kereshető, hogy az egyház bírói hatalma felfogható lelki hatalomként, hisz eredete lelki tényezőkre vezethető vissza, de mint evilági jelenség, vizsgálható tisztán jogi szempontból is és ha ebből a szemszögből nézzük, akkor eredetét általános jogi vonatkozásokban kell keresnünk.^{1/}

Az egyház bírói hatalma Jézus Krisztusnak Máté 16. része 17-19 és a 18. rész 15-20 verseiben foglalt kijelentésén, a kulcsok hatalmán alapul. Minden keresztyén egyház alkotmányának az alapja a fegyelmezés, az oldozásra és kötözésre adott hatalom. Ezekből a versekből nemcsak a lelkigondozás intézményszerű jellege, hanem minden intézkedés lelkipásztori jellege is levezethető, amely a gyülekezet rendjének a megőrzésére és helyreállítására irányul.^{2/}

Egyre inkább teret nyer az a felfogás, amely a bírói hatalom pasztorizációs oldalát akarja erősíteni. Már a középkori poena medicinalis is arra utal, hogy inkább gyógyítani, nem pedig büntetni akar az egyház. De Luther is gyakran hasonlította az egyházat kórházhoz, amelynek bejáratánál Krisztus, a megmentő orvos áll, aki minden betegséget meggyógyíthat. A keresztyén magatartás számára nem is annyira a rend, az iránynormák által programozott magatartás az irányadó, hanem az együttműködés megkönnyítése és szabályozása, a feszültségek kiegyenlítése.^{3/}

Sokakra irritálólag hat, ha egyházi "bíróságok"-ról, vagy "egyházfegyelemről", vagy akár fegyelmi "büntetésről" beszélünk. Karl Barth szerint az egyházi fegyelem gyakorlása a múltban sokkal inkább gyötrelmes, mint gyógyító intézkedése volt a keresztyén egyházaknak.^{4/} A gyülekezeti tagok hitbeli állapotáról vagy hivatalviselésükkel kapcsolatos vizsgálat mindig kockázatos volt, mert a fegyelmezésnek negatív hatása is volt. A római katolikus egyháznál is tapasztalható ezen a téren lassú átalakulási folyamat, amit Küng és Lefèvre esete

- 1/ Novák István: A magyarországi protestáns egyházak perjoga. Miskolc, 1943. 25. l.
- 2/ Albert Stein: Braucht die Kirche noch ein Disciplinarrecht? — In Kirchenrecht in Theologischer Verantwortung. Kirche und Recht 18, Wien, 1990. 147. l.
- 3/ Albert Stein i. m. 138. l.
- 4/ Karl Barth: Die kirchliche Dogmatik. IV/3., 2. Hälfte. Zollikon-Zürich 1959, 1015. l.

is tanúsít, akiknél nem kánonjogi büntető szabályokkal, hanem közigazgatási eljárássá lefokozott módon oldották meg a felmerült problémát.^{5/}

A fenti szempontok fokozott érvényesülését szolgálta az 1934-37 évi zsinati törvénnyel megalkotott lelkeszi becsületszék intézménye.^{6/} Eszerint a Magyarhoni Evangélikus Lelkeszek Egyesülete a kari becsületnek, szellemnek és hivatásnak ápolása, erősítése, fenntartása és védelmezése céljából kari becsületszéket szervez, amely az egyesület tagjainak a kari becsületbe, a kari szellembe és a lelkeszi hivatásba ütköző cselekedeteit bíráló tárgyává teheti és az egyesületnek rendelkezésére álló eszközökkel (tanács, intés) közreműködhetik abban, hogy tagját bírói fegyelmi eljárás nélkül a kari becsület, a kari szellem és a lelkeszi hivatás megtartására bírja; végső esetben pedig, ha az Egyesület eljárása eredménytelen maradna, tagjai közül kizárhatja. Az Egyesület fegyelmi eljárás megindítása iránt tagjai ellen panaszt tehet.

Csak sajnálni lehet, hogy ezt az intézményt az 1966. évi Egyházi Törvénykönyv kiiktatta, holott a lex charitatis szellemében hatályos eszköznek bizonyult a lelkeszi hivatással össze nem egyeztethető magatartásnak a testvéri szolgálat révén a meggyőzés eszközeivel történő felszámolására és fegyelmi eljárás nélkül történő kiszűrésére.

Nem lehet kétségbe vonni, hogy a bírói hatalom az egyházban nemcsak lelki, hanem egyben jogi hatalom is, amelyre akkor kell, hogy sor kerüljön, amikor az egyház lelki bírói hatalma hatástalannak bizonyul. Az egyház bírói hatalma tehát az az egyházhatalmi jogosítvány, amelynek igénybevételével az egyház a jogrendszerébe tartozó és megsértett, vagy veszélyeztetett egyházi jogosítványt érvényesíti, illetőleg védelemben részesíti.^{7/}

Részletes, de partikuláris jellegű szabályozással először a tiszai evangélikus egyházkerület 1847. évi és a dunáninnyi kerület 1878. évi szabályzatában találkozunk.^{8/}

5/ Albert Stein: Kirchliches Disciplinarrecht. In: Kirchenrecht in Theologischer Verantwortung. — Kirche und Recht 18, Wien 1990. 147. l.

6/ ET. VIII. tc. VIII. tc. 183. §. — V. ö. Bruckner Győző: A lelkeszi becsületszék és a Spruchkollegium az evangélikus egyházjog tükrében. Miskolc.

7/ Novák István i. m. 28. l.

8/ A magyarhoni evangélikusok egyházi és vallásos ügyeinek Tisza-kerületi rendszere az országos vallási törvények, zsinati kánonok, fennálló szokások és kir. intézmények nyomán..., s az 1840-iki miskolci, 1842-iki ugolai ker. gyűléseken megbíráltatva és helyeseltetve. Kassa 1847. és Egyházi rendtartás a dunáninnyi ágost. hitv. evang. kerület számára. Pozsony, 1878.

Az 1891-94 évi Egyházi Alkotmány, de különösképpen az 1934-37 évi zsinat igen részletesen szabályozza az egyházi törvénykezés kérdését. Ehhez képest visszalépést jelent az 1966 évi szabályozás, mégpedig azért, mert a törvényben nem szabályozott eljárásjogi szabályok megalkotását az országos egyházi bíróság teljes ülésére bízta,^{9/} amely végül is nem alkotta ezt meg.

Ha azt a kérdést akarnánk vizsgálat tárgyává tenni, hogy mit kell törvényhozási és mit szabályrendeletalkotási úton rendezni, azt a választ adhatjuk, mindazt, amit eddig törvény szabályozott, a jövőben is törvényhozási úton kell szabályoznia. Nyilvánvaló azonban, hogy ettől eltérésnek lehet helye, akként azonban, hogy az alapvető, garanciális kérdéseket törvénynek kell szabályozni. Igen nagy mértékben hozzájárult az 1966 évi egyházi törvény a jogbizonytalanság kialakításához, amikor szabályozatlanul hagyta, illetőleg csak részben szabályozta az egyházi bírói eljárást és ezzel utat nyitott a jogbizonytalanság felé.

Az egyházi önkormányzat alapelvéből következően elvileg minden az egyház belügyére vonatkozó vitás kérdésben megállapítható az egyház bírói illetékessége. Meg kell azonban vizsgálni, hogy bizonyos ún. vegyes ügyekben, amelyeknek állami vonatkozása is van, nem lenne-e célszerű az egyházi út kimerítése után az állami bíróság előtti eljárás lehetőségére utalni. Természetesen minden attól függ, hogy az állam a bíraskodásban tekintetbe veszi-e az egyházi jogot, amely esetleg az állami joggal konkurál. Nyilvánvaló egyházi jogot sértene akkor, ha állami kompetenciába utalnánk olyan ügyeket, amelyek lényegében egyházi ügyek. Persze az a tény, hogy pl. egy szerződésben az egyház félként szerepel, még nem teszi azt az ügyet "egyházivá". Igen helytelen megoldás lenne, ha az egyházi törvényhozó nem alakítana ki saját koncepciót és csak az állami jogra utalna, átengedve így valójában egyházi kompetenciába tartozó kérdéseket. Az egyháznak meg kell találnia azokat a módokat, melyek a bíraskodás terén is biztosítják önállóságot. Ezeknek a kérdéseknek a szabályozásánál természetesen a végrehajtási lehetőségeket is fokozottan figyelembe kell venni.^{10/}

Törvényeink közül tárgyi alapon az 1934-37 évi zsinat VIII. törvénycikke öleli fel a maga teljességében azokat a jogterületeket, ahol az egyházi bíróságok joghatósága fennáll. Ezek: 1) az egyházi fegyelmi vétségek, 2) a választások érvényessége tárgyában felmerült panaszok, 3) az egyházi közigazgatás körében, úgyszintén vagyoni kérdések tekintetében felmerülő panaszok és vitás ügyek és 4) az egyházhoz tartozással járó köte-

9/ Egyházi Törvények VI. törvény 38. §.

10/ Hartmut Maurer: Grundprobleme der kirchlichen Gerichtsbarkeit. — In. Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht, 1972, 17. Band 67, 69. l.

lesség, különösen a hűség megszegésének esete.^{11/} Az 1966 évi ET. az utolsó pontot kiiktatta az egyházi törvénykezés hatálya alá tartozó ügyek közül és ezzel az egyházi törvény az egyháztagokat kivonta az egyház fegyelmi joghatósága alól. Aligha engedheti meg magának egy egyház, vagy egyesület, hogy ne lépjen fel tagjai ellen, ha a közösséghez tartozás feltételeit megsérti, vagy ha érdekeit egyéb módon veszélyeztetve látja.

Mivel az egyházközségi tagok magatartását érintő ezek az eljárások, amelyek régen az egyházközségi presbitériumra, mint elsőfokú bíróságra tartoztak, a helyi presbitérium előtt objektíve aligha vizsgálhatók, célszerűbbnek látszana, ha az egyházmegyei bíróság hatáskörébe kerülnének az ilyen ügyek.

Ahhoz, hogy az egyház bírói hatalmát helyesen tudja gyakorolni, mindenekelőtt jól képzett, független bírakra van szükség. A bírói függetlenség egyik legfontosabb garanciája az lehet, ha jogszabály eleve kizárja olyan személyek bíróként való eljárását, akiknek az eljárást megindításában közvetlen szerepük volt. A hatalmi ágak szétválasztása megköveteli, — hogy amint a református zsinati javaslatban olvasható — "egyházmegyei, egyházkerületi közgyűlés, valamint a zsinat tagja, illetve ezen testületek tisztségviselői nem lehetnek az egyházi bíróságok tagjai".^{12/}

A függetlenség fogalmába a szükséges szakmai függetlenség is beletartozik, amely kizárja utasítás adás, vagy bármiféle befolyásolási lehetőséget. Mivel az egyházi bíróságok vezetése kifejezetten jogász feladat, ennek a jogszabályban is hangot kell adni. A bírói függetlenséget segíti elő a bírák kizárására vonatkozó körültekintő szabályozás is.^{13/}

A bírói szabadság nem autonóm, nem korlátlan, mert a lelkiismerethez és a hatályos joghoz való kötöttség ezt heteronommá teszi, jöllehet minden egyházi alkotmány nem hangoztatja az íráshoz, a hitvalláshoz, illetve a törvényekhez való kötöttséget. Ez a kettős kötöttség paradoxonnak tűnik, hisz a Biblia nem törvénykönyv, másrészt viszont azt is meg kell állapítanunk, hogy az egyházjog nem öncél, ezért ezt a kettős szempontot összhangba kell hozni.

Szépen fejezi ki az osztrák fegyelmi szabályzat ezt a kööttséget: "Wie jede kirchliche Ordnung an Gottes Wort als Gesetz und Evangelium begründet wird, wird die auch durch dieses begrenzt. Daher steht jede evangelische Ordnung unter dem Vorbehalt, dass der Gehorsam gegenüber Gottes Wort auch Auseinandersetzungen erzwingen kann."^{14/}

11/ ET. VIII. tc. 1. §.

12/ Törvényjavaslat az egyházi törvénykezésről. Zsinati iromány 5. sz. 2. § /2/ bek.

13/ Uo. 24. §.

14/ Disziplinarordnung 1984 der Ev. Kirche A. u. HB. in Österreich vom 14. Mai 1985. — Amtsblatt Nr. 58, 53. 1.

Semmiképpen sem tartozik az egyházi bíráskodásra a lelkészi funkciók és az egyházi élet megítélése. A bíróság nem végezhet lelki iurisdikciót. A "Berndorfer Trauung" címszó alatt 1965-ben történt ausztriai eset élesen rávilágít a fentiekre. Az egyik osztrák evangélikus lelkész az Oberkirchenrat tanácsa ellenére vonakodott ökumenikus esküvőn közreműködni és az ezzel kapcsolatos vita csaknem megosztotta az egyházat. Az emiatt indított fegyelmi eljárás széleskörű tiltakozáshoz, zsinati vitához és az egyházból való kilépéshez vezetett.^{15/}

Ha megpróbáljuk legalább nagy általánosságban meghatározni azokat a magatartásokat, melyek fegyelmi eljárás alapjául szolgálhatnak, megállapíthatjuk, hogy ez az egyház alkalmazásában álló személyeknél az ordináción alapuló szolgálati viszonyból fakadó köteleességek, az egyháztagsoknál pedig az egyháztagságból folyó köteleességek megszegése, illetve veszélyeztetése miatt történhet.^{16/} Mivel a fegyelmi vétségeknél — eltekintve a bűncselekményektől — hiányzik a pontos tényállás, az ítélkezésnél nagy szerep jut a korábbi joggyakorlatnak és a bírói mérlegelésnek.

Az egyes fegyelmi magatartások közül első helyen szokták említeni az egyház hitvallásával össze nem egyeztethető tanítás hirdetésének az esetét. Bár a szabad véleménynyilvánítás elvét nem lenne helyes elvetni, mégis szükség van annak korlátozására, mert a hitvallástól eltérő tanok hirdetése az egyházat veszélyezteti. Ezért annak is meg kell találni a helyes szabályozás módját, hogyha egy lelkész — mert hiszen róla joggal lehet feltételezni, hogy az egyház hitvallásával egyező álláspontot képvisel, — ha ettől eltérő véleményt képvisel, legyen köteles arra rámutatni, hogy magánvéleményének ad hangot, mert ellenkező esetben fegyelmi vétséget követ el.

Fegyelmi vétségként kell értékelni a hivatali köteleesség szándékos, vagy gondatlan megsértését, minden olyan magatartást, amely hivatalával nem egyeztethető össze és alkalmas az egyház békéjének és rendjének a megzavarására, az egyház, vagy valamelyik intézményének a kárára elkövetett szándékos, vagy gondatlan magatartást. Újólalt fegyelmi vétséggé kell nyilvánítani az egyházi javak hűtlen kezelését, a törvényes ellenőrzési kötelezettség elmulasztását, vagy akár a helyettesről történő gondoskodás elmulasztását. Csak dicsérni lehet a református tervezetet, amely minden kertelés nélkül fegyelmi vétséggé minősít minden olyan cselekményt, amely az evangélium mértéke szerinti tiszta erkölcsbe ütközik, vagy a viselt egyházi tisztség tekintélyét sérti.^{17/} Bár szigorúnak tűnik ez a

15/ Die Weisung Gottes und die Weisung unter Christen. — In: Kirchenrecht in Theologischer Verantwortung. Wien, 157-170 1.

16/ Albert Stein i. m. 152. 1.

17/ Ref. Törvényjavaslat az egyházi törvénykezésről. 31. §.

mérce, mégis az egyház védelme érdekében erre szükség van még akkor is, ha jogi eszközökkel erkölcsi megújulást nem is lehet kierőszakolni.

Az osztrák fegyelmi jog, — bár a végleges formába öntés még nem történt meg, — az egyházi alkalmazottaknak széles körben megbotránkoztatást kiváltó házasságtörését szintén poenalizálni akarja.^{18/} A mi régebbi és az erdélyi jelenleg is hatályos szabályozása az egyház kárára reversálist adó személyeket igen súlyos megítélés alá vonta. Az 1924 évi ostffyasszonyfai szabályzat a vegyes házásoknak egyházi hűtlensége esetére a szószékről való kihirdetést, az összes lelkeszi szolgálattól való eltiltást, az Úrvacsorától és harangok használatától való eltiltást helyezi kilátásba.^{19/} Az új jogalkotás során nem lenne helyes teljesen elsiklani az egyház kárára történő magatartások felett.

A fegyelmi büntetéseként alkalmazható büntetési nemeket is alaposan át kell gondolni. Az önkéntes teljesítés vállalása a zsinati hitvallásban önmagában még nem teszi feleslegessé, hogy csak olyan büntetési nemek kerüljenek be a kelléktárba, melyeknek a gyakorlatban való végrehajtása legalább is valószínűsíthető.

A zsinati törvényhozás kapcsán szükségesnek tartom magában a törvényben az eljárásjogi rész sokkal részletesebb szabályozást. Ez ugyanis garanciális kérdés, a jogbiztonság alapja, mert ha jelentős dolog szabályozva nincs, ez visszaélésre adhat alkalmat. Kiinduló pontként az 1934-37 évi zsinati jogalkotást lehetne felhasználni, jelentős egyszerűsítés mellett. Meg lehetne fontolni a fegyelmi bíróság elnevezés helyett a **fegyelmi bizottság** elnevezés bevezetését, bár ennek elfogadása kettőséget eredményezne, mert a fegyelmi ügyekben eljáró bizottságok mellett egyéb ügyekben eljáró szervet mindenképpen bíróságnak kellene nevezni. Újra meg kellene fogalmazni az **egyháztagok fegyelmi felelősségét** és ezeknek elbírálására az egyházmegyei szintet kellene meghatározni. Ugyancsak újra kellene fogalmazni a **fegyelmi vétségek körét** és ezek sorába fel kellene venni az egyházi javak hűtlen kezelésével és egyéb vagyoni kárt okozó magatartásokat. Vissza kellene állítani a **lelkeszi becsületszéket**, amely a múltban jól bevált. Nagyobb jelentőséget kellene tulajdonítani az **időtényezőnek**: le lehetne rövidíteni a fegyelmi vétségek elévülési idejét 3 évről, akár egy esztendőre. Fel lehetne ruházni valamelyik egyházi szervet indokolt esetben a **büntetés végrehajtásának felfüggesztésére** vonatkozó joggal. Végül szabályozni kell a fegyelmi büntetés hátrányos jogkövetkezményei alóli történő mentesítést (rehabilitációt).

18/ Albert Stein i. m. 152 és v. ö. Karner Károly: Házasság és családvédelem egyházunkban. Győr, 1943 klny. 10-11. l.

19/ ET. VIII. tc. 35. §. A Román Népköztársaságban levő Zsinat-presbiteri ágostai hitvallású evangélikus egyház szervezeti szabályzata 1951. 115. l.

RÖZSE ISTVÁN

A TISZAI EVANGÉLIKUS EGYHÁZKERÜLET UTOLSÓ PÜSPÖKVÁLASZTÁSÁRÓL

D. dr. Vető Lajos — akit szintén félreállítottak, amikor ennek "eljött az ideje" —, még idős és beteg korában is feltűnően ragaszkodott ahhoz, hogy ő az utolsó törvényesen megválasztott és 1948. december 22-én beiktatott püspök magyar honi egyházunkban. Ezzel tulajdonképpen elismerte azt, hogy az 1966-os zsinattal sem sikerült a törvényes rendet helyreállítani egyházunkban. Pedig már az 1948/53-as zsinattal is a törvényesség látszatát akarták kelteni.^{1/} Amikor a négy egyházkerületből kettőt kreáltak,^{2/} annak nem volt fontosabb célja, mint a két, valóban törvényesen megválasztott püspök^{3/} félreállítását. Igaz, voltak törekvések az egyházon belül is, amelyek területi kiigazítást szorgalmaztak^{4/} és voltak olyan hangok is, hogy több, de kis püspöki kerületet kell kialakítani.^{5/} A lépéseket azonban már az államhatalom diktálta. Ahogy erre katolikus egyháztörténészek is rámutatnak, a szovjet megszállási területen és az egész kommunista zónában, átgondoltan kezdtek meg az egyház leépítését kezdve Horvátországgal, folytatva az egykori Szovjetunió területén élő görögkatolikusokkal, majd a többi katolikus és protestáns egyházzal. Formája országonként és felekezetenként változhatott, de a cél egy és ugyanaz maradt. Szembeötlő a különbség a katolikus és protestáns egyházzal szemben alkalmazott formáknak. A katolikus egyház számára előnyös volt, hogy központja, Róma, a megszállási területen kívül esett, míg a protestánsok számára a helyi központ hátránynak bizonyult és a régi elv is, ami szerint a világiaknak is részt kell venniük az egyház kormányzásában. Az evangélikus egyház törvényes rendjének szétverése is az egyházi vezetőkön keresztül kezdődött.^{6/} Az állam először az egyetemes felügyelő személytől keresztül, megválasztásakor, nyúlt az egyház belső életébe.^{7/} A püspökválasztások manipulálása pedig éppen a tiszai egyházkerület utolsó püspökválasztásakor történt, ahogy erre D. Ordass Lajos egyértelműen rámutat.^{8/} Az ő véleményét idézi dr. Herényi István könyvében,^{9/} ill. hasonló véleményen van Terray László Ordass Lajos életéről írt könyvében.^{10/} További tanúk felsorakoztatása helyett kíséreljük meg feltárni az eseményeket, ami sajnos egy lépésben nemigen sikerülhet, mert a dokumentumok felkutatása nem megy egykönnyen. Hitelesített jegyzőkönyvet korábban az 1948. december 22-iki püspöki üléstől közgyűlésről láttam, ami azonban az eseményeket nem világítja meg számunkra.

Magyarországon, ahogy a harci cselekmények megszűntek, szinte az óvóhelyről kezdődött meg a romok eltakarítása. A hallatlan tragédiák, testi-lelki sebek ellenére, mindent áthatott az élni akarás.

Sztalin, a generalisszimus, a világtörténelem eddigi legvéresebb figurája világuralmi álmokat szövögetett. Ennek rendelte alá a bolsevik-kommunista ideológiát. A megszállt területeket is ennek érdekében "hasznosította". 1947. febr. 10-én a Párizsban aláírt békeszerződés ezzel szemben védelmet nem nyújtott, sőt márc. 12-én H. Truman nyilatkozata nyomán^{11/} nyíltan indul meg a hidegháborús korszak. Magyarországon a parlamentarizmust felszámolják s demokrácia helyett totális diktatúra épül ki.^{12/}

1947-ben az országgyűlés a XXXII. tv. cikkben a felekezetek egyenjogúságát biztosította, mégsem valósult meg a vallásszabadság, sem az állam-egyház demokratikus szétválasztása.^{13/} A megfélemlítés,^{14/} az államosítás és a társadalmi egyesületek megszüntetése,^{15/} mind érinti az egyházakat. Ravasz László nyugdíjba kényszerül, ami a ref. egyházban jelentett gyengülést. Mindszenty József esztergomi érseket letartóztatták.^{16/} Az újságokon keresztül ment az uszítás az egyházak ellen. Amikor Ortutay Gyula lett a vallás- és közoktatásügyi miniszter, hatalmas harcot indított a hitoktatás és az egyházi iskolák ellen.^{17/} Az egyházakkal kötött egyezmények az állam érdekeit szolgálták.^{18/} Az egyházakat külföldi testvéreiktől elszigetelték.^{19/} Az egyház ellen hozták létre az Állami Egyházügyi Hivatalt.^{20/}

Ilyen körülmények között az evangélikus egyház helyzete sem lehetett más, mint a többi felekezeté.^{21/} Jól vizsgálható ez a tiszai kerület történetében.

Jelentős károk keletkeztek a háború alatt templomokban, s egyéb épületekben.^{22/} De az igazán nagy kár és tragikus veszteség emberéletekben történt. Jólsván Remete Lászlót, Jolsvata-palcán Szivák Emilt még a nácik tartóztatták le és vitték el, Kolozsváron már a szovjetek hurcolták el 1944. okt. 13-án Járósi Andort. Hasonló sorsra jut több lelkész, tanító és tanár: Kovács István Tornaalján, Szíjas Pál Nyíregyházán, Lajos Árpád Miskolcon, Aradvári Béla, Bogár András, Lipka András, Barcs Rezső, dr. Schárbert Ármin, Szilágyi László, Soltész István és Szepesvári Béla Nyíregyházán, Titesz György felügyelő Tokajban. Több lelkész fogságba került – azok közül is, akik nem voltak tábori lelkészek –, így Opfermann Ernő, Dönsz Tivadar, Nikodémusz János, Jurányi István, Sölyi Géza, Tarján Béla, a pedagógusok közül sokan.^{23/} Letartóztattak sokakat: Marcsek János esperest (több napon át vallatták és bántalmazták); Bándy Györgyöt, Baltazár Jánost, Palkovics Pált, Egyed Bertalant, Smid István esperest, Smid István Lehel (súlyosan bántalmazták); Nagy Istvánnét, Máczay Lajost (végül 15 évi fegyházra ítélték); dr. Belehorszky Ferencet (10 évi fegyházra ítélték), vagy az elcsatolásra ítélt területekről kiutasítottak: Amminger Ferencet, Barát Károlyt, Solti Károlyt, Molnár Jánost, Remete László feleségét és családját, Fábrián Vilmos gimnáziumi igazgatót (kényszermunkára vitték a Szudéta vidékre), Krecsák Kálmánt, Sexty Zoltánt, Matthaidesz Gyulát,

Terei Endrét, Józsa Mártont és Veczán Jánost, Túrmezei Sándor esperest, valamint Steicher Andor felügyelőt.^{24/} Nem feledkezhettek meg arról, hogy az egyház népe — lelki vezetőivel együtt — mindezt végigszenvedte.^{25/} A szenvedés nem ért véget a háborúval, nem szüntette meg a romok eltakarítása, hanem a diktatúra és az idegen megszállás kiépülésével tartóssá vált.

A tiszai kerületet a háború után lefejezték: elnökségét le tartóztatták. 1945. tavaszán vették őrizetbe Túróczy Zoltán püspököt Nyíregyházán s még a nyár folyamán a kerület felügyelőjét, homorogdi Lichtenstein Lászlót Miskolcon.^{26/} A háború utáni első lépések nélkülük, de nem ellenükre tették meg.^{27/} 1945. szept. 27-én Marcsek János hegyaljai esperes és Margócsy Emil tiszavidéki egyházmegye felügyelőjének az elnöklétével tartottak kerületi közgyűlést. A püspökhelyettesi jelentésből is világos, hogy a kerület harcot kezdett püspökéért (vezető-éért).^{28/} Nem hagyott kétséget afelől sem, hogy minden eshetőségre fel kell készülni.^{29/}

1946. október 10-én tartott közgyűlésen már tükröződik az egyház harcának beindulása.^{30/} És a következő közgyűlés is még az egyház egységét tükrözi.^{31/}

1948 elején Túróczy Zoltán átvehette a kerület vezetését, az egyházzal szembeni harc azonban tovább fokozódott. A Pócsperiben történt tragikus eseményekkel az állam az egyházi iskolák elszocializálását akarta siettetni.^{32/} Az egyház egyetem életében is egyre nyilvánvalóbbakká válnak az államhatalom törvénytelen beavatkozásai, az a szándék, hogy az állam és egyház kinyilvánított szétválasztása mögött az egyház betonba taposása áll, valamint az a szándék, hogy a hatalom eszközével kiskorúságban tartsa, s nehogy engedje társadalmi szempontból alakító tényezővé válni az egyházat.^{33/}

D. Kapi Béla püspök szeretne volna, hogyha visszavonulása után Túróczy Zoltán követi a dunántúli egyházkerület püspöki székében. Ehhez azonban Túróczy Zoltán szabadonbocsátása és a dunántúli egyházkerületbe való visszatérése kellett. A terv kivitelezésére csak 1948-ban kerülhetett sor. 1948. október 24-én hívták vissza Túróczy Zoltán püspököt a megüresedett győri lelkészi állásba.

Ilyen körülmények között jött össze 1948. november 4-én, a tiszai egyházkerület közgyűlése. Az új kerületi felügyelőt, Margócsy Emil tiktatták be, ahogy erről a közgyűlési meghívó is megemlékezik, de mindenki sejtette, hogy a közgyűlés drámai súlyát az a körülmény adja, hogy a kerület megválasztott püspöke a háború után először elnökölhet kerületi közgyűlésen. A hangulatot az is felforrósította, hogy a közgyűlést megelőző napon már sorsdöntő tárgyalások folytak.^{34/}

A tárgysorozatnak megfelelően, megtörtént Margócsy Emil új felügyelő beiktatása.^{35/} A felügyelő székfoglalójából az elismerés és köszönet hangjai mellett megszólal az, hogy az egyházkerületben meg kell változnia az életnek.^{36/}

DOKUMENTUM

A püspöki jelentés a kerület helyzetének bemutatására szorítkozott.^{37/} Megvilágította helyzetét és az egyetemes egyházét.^{38/}

A pótlólag beérkezett ügyek között, ill. a következő évi közgyűlés helye és ideje tárgysorozati pont helyett,^{39/} hangzik el Túróczy Zoltán püspök bejelentése lemondásáról.^{40/} A közgyűlési anyagnak az ezzel kapcsolatos része elég kusza s alapos elemzést igényel. Az azonban egyértelmű, hogy lemondása a bejelentéssel egyidőben lép életbe s a kerület közgyűlése — bár nagy fájdalommal — tudomásul veszi a lemondást. Azt is sejteni lehet, hogy a lemondott püspököknek továbbra sem közömbös a kerület sorsa, sőt nagyonis szívén viseli: azonban semmiféle további egyházkormányzati munkában nem akar résztvenni a tiszai kerületben. Szinte semmi nyoma az új helyzet kezelésére tett törekvésnek. A következő időszakok jegyzőkönyveit még meg kellene találni. Az 1948. december 22-iki püspökbeiktató ünnepi közgyűlés jegyzőkönyve ezt az időszakot úgy mutatja be, mint amiben semmi probléma nem merült volna fel a püspökválasztással kapcsolatban. Az 1948. nov. 4-iki közgyűlés után a püspökhelyettes vette át az irányítást.^{41/} Egyelőre a tervekkel kapcsolatban további adatot nem találtam, ill. adatok vannak az- zal kapcsolatban, hogy az 1948 végén beiktatott püspök megválasztásán nagy harc előzte meg, ami nem a megválasztott püspök személyét érintette, hanem az egyház törvényes kereteinek megőrzéséért, megmentéséért folyt.

A tiszai kerület levéltárába később került a kerületi felügyelő iratainak egy része. Ebben mindjárt van egy visszadatált levélnek tűnő irat.^{42/} Amiből az tűnik ki, hogy 1948. nov. 4-én mégis volt püspökválasztás, aminek még a törvényes keretét tisztázni kell.

Az irat ezen kívül is több kérdést vet föl: hogyan írhatta a felügyelő 1948. nov. 4-én Diósgyőrvasgyárban, amikor őt ezen a napon Nyíregyházán iktatták be hivatalába; hogyan írhatta Túróczy Zoltán püspököknek Győrbe, amikor Nyíregyházán tartózkodott ebben az időben, hiszen a közgyűlést ő vezette.

Lehetséges, hogy eredetileg 1948. december 22-ére másnak a püspöki beiktatását készítették elő?

Ezen kívül megtalálható a püspökhelyettes levele a felügyelőhöz, amiből olyasmi derül ki, hogy a püspökválasztás megismétlése elé semmiféle akadályt nem fog gördíteni.^{43/} Ezek a csatározások pedig — ahogy előbb láttuk a kapcsolódó iratokból — az államhatalom közbelépéseivel történtek. Mégpedig erős szakalkalmazásával.^{44/}

Első lépésben tehát idáig jutottam a tényfeltérásban. Istent kérem, hogy ő adjon erőt, időt és lehetőséget a további tényfeltáró lépések megtételére.

JEGYZETEK:

- 1) Dr. Boleratzky Lóránd: A magyar evangélikus egyház jog alapjai és jogforrásai (Budapest, 1991) c. könyvének I. köt.-ben az 1934/37-es zsinattal foglalkozik s látható, hogy a háború után valóban szükséges új törvénykönyv alkotása. Ilyen komoly előkészítő munkát dr. Sólyom Jenő és dr. Schulek Tibor végzett. 1948. jún. 16-án kért zsinattartási engedélyt egyházunk az államfőtől, s szept. 9-re meg is kapta. Az egyház törvényes kereteinek leépítése már akkor jelentkezett, amikor Miskolcon megszüntették az ev. jogakadémiát, a jogi fakultásokról eltűnt az egyház jog s az egyház jogászokat folyamatosan félreállították.
- 2) Az 1952. I. tv. 1. §. foglalkozik az ev. egyház területi beosztásával, a 4. §. a két kerületté történő átalakítással.
- 3) Szabó József dunáninneri püspököt 1948. márc. 18-án iktatták be; Túróczy Zoltán, miután 1948. nov. 4-én lemondott a tiszai kerület püspöki tisztéről, a dunántúli ker. választotta meg. 1952-ben állították félre őket. Túróczy Zoltán hosszabb ideig Nagygeresden gyakorlatilag házi őrizetben volt s utána is elszakítva az egyházi és gyülekezeti élettől volt kénytelen élni.
- 4) D. Ordass Lajos: Ünéletrajzi írások, szerk. Szépfalusi István, Bern, 1985. I. 236. k. 1.
- 5) Dr. Herényi István: Az Evangélikus egyház az egyházjogtörténet tükrében (1945-1990), Velem, 1991. 122. l.
- 6) Ahogy bele tudtak szólni a felügyelők és püspökök kinevezésébe. Az egyház védtelen maradt a törvénytelen erőkkal szemben.
- 7) Így pl. dr. Reök Iván (Ordass: im. 358. l.), majd Mihályfi Ernő és utána hosszú még a sor.
- 8) "A tiszai egyházkerületben a lelkeszek egyhangúlag Rózse István esperes püspökjelöltsége mellett foglaltak állást, Rózst azonban félreállították, ... Püspökválasztás esetében ez volt az első alkalom, amikor nem az egyház híveinek bizalma nyilatkozhatott meg, hanem a menetet a helyi pártszervezetek diktálták." (Ordass, im. 358. l.)
- 9) Herényi, im. 27. és 106. l.
- 10) László G. Terray: In königlicher Freiheit Bischof Lajos Ordass 1901-1978. Erlangen, 1990. — 143. l. Magyar változatban: Nem tehetett mást. Budapest, 1990. 119. l. Itt névtelenül utal az esetre.

DOKUMENTUM

11) 1947. március 12-én H. Truman az USA elnöke a kongresszus-hoz intézett üzenetében meghirdeti, hogy az Egyesült Államok saját biztonsága érdekében támogatni fogja a kommunizmus ellen küzdő államokat.

12) A megszálló hatalom a kommunista pártot akarja hatalomra juttatni. Az országgyűlési képviselők ellen támadásokat indítanak. Így kényszerül külföldre pl. Varga Béla képviselő, rk. pap. 1948. július 30-án Tildy Zoltán köztársasági elnök lemond. Megindul a kirakatpercek egész sora. 1948. szeptember 6-án létrejön az Államvédelmi Hatóság Péter Gábor vezetésével.

13) Választási csaláson, pártok beolvasztásán keresztül végül a kommunista párt marad fenn. Minden hatalom az ő kezében összpontosul. A Népfront állít jelölteket s a parlamenti választásokból kötelező szavazás lesz. Rákosi-Gerő-Révai, valamint Farkas Mihály és Péter Gábor a hatalom igazi gyakorlói.

14) 1946-ban Futó Dezső képviselő interpellált a gyömrői kommunista gyilkosságsorozat ellen. Hasonlók az ország különböző területein is történtek.

15) 1946. július 4-től két hét alatt Rajk László belügyminiszter rendeleti úton több mint 1500 társadalmi egyesületet és egyházi ifjúsági szervezetet oszlatott fel.

16) 1948. december 23-án tartóztatták le. 1949. február 8-án ítélték el, életfogytig tartó fegyházra – törvénytelenül. Sok helyen az országban arra kényszerítették az embereket, hogy halált kérjenek rá. Sokan, akik nem tettek ennek eleget, elvesztették az állásukat, gyermekeik nem tanulhattak tovább.

17) 1947. március 12-én lett Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter – aki saját bevallása szerint már korábban is a Független Kisgazdapártban, mint kommunista tevékenykedett – és megkezdte az összehangolt támadást a hitoktatás és az egyházi iskolák ellen. Ápr. 30-án az egyházi iskolákban is fakultatívvá akarta tenni a hitoktatást, május 16-án, "pünkösdi beszédében" pedig minősíthetetlen hangon becsmérelte az egyházi iskolákat és követelte államosításukat. Felhasználva a sajtót, az egyházi intézményekben oktató pedagógusokat akarta az egyház ellen fordítani. Különösen azokat macerálták, akiket az egyház taníttatott. Ugyanakkor becsmérelték az oktatás színvonalát. 1948. június 16-án fogadta el az országgyűlés XXXIII. tv.-t az egyházi iskolák államosításáról, ami 6505 egyházi iskolát érintett. 1949. szeptember 5-én tv. erejű rendelettel megszüntetik a kötelező iskolai hitoktatást. Ezután a szülők, akik hittanra beírták gyerekeiket s a gyerekek, állandó zaklatásnak voltak kitéve. Azokat a pedagógusokat is zaklatták és hátrányosan megkülönböztették, akik elfogadták a fakultatív hitoktatásra való jelentkezést. Ezen felül különböző adminisztratív nehézségeket is támasztottak; a szülőkkel szemben a munkahelyen is eljártak. Ha mégis akart valaki

DOKUMENTUM

hittant tanulni, akkor a hittanórákat lehetetlen időpontba állították be. A lelkészek közül csak az oktatható, aki erre külön engedélyt kapott. A nagy városokban később nem is engedték az iskolákban a hitoktatást.

18) 1948. október 7-én kötött egyezményt a református és az unitárius, december 14-én az evangélikus, 1949. január 4-én tárgyalást kezdett a római katolikus egyházal. A megállapodást 1950. augusztus 30-án kötötték meg.

Az evangélikusokkal kötött egyezmény betűjében vallásszabadságról, két gimnáziumról és kötelező vallásoktatásról, az egyház teljeskörű működéséről beszélt. Rövid idő alatt kiderült, hogy az állam ebből (a kongruán kívül) szinte semmit sem tartott meg.

19) Amikor egy-egy egyházfőt letartóztattak, akkor a külföldi egyházak vagy egyházi szervezetek tiltakoztak. Az állam azonban gondoskodott olyan egyházi emberekről, akik külföldi útjuk alkalmával a vallásszabadság garantálásáról beszéltek — a végén már csak ilyenek mehettek külföldre. A külföld nem is alkothatt tiszta képet az egyház helyzetéről. 1950. július 18-án a nyugati hatalmak panasztát, amit az egyház elnyomásával kapcsolatban nyújtottak be — többek között a magyarországi helyzettel kapcsolatban is — a hágai bíróság elutasította. Rendőrségi vagy bírósági eljárást vonhatott maga után, ha valaki nyugati teológiai szakirodalmat, vagy hitmélyítő iratot olvasott, de megbüntették azt is, aki lemásolta vagy magyarra fordította.

20) 1951. májusában alkotta az országgyűlés azt a törvényt, ami az Állami Egyházügyi Hivatal felállításáról rendelkezett. Az alkotmány ugyan az állam és az egyház szétválasztásáról rendelkezett, a gyakorlatban azonban gyámsága alá akarta vonni. 1957. március 24-én tették közzé az Elnöki Tanács 57:22. sz. tv. erejű rendeletét, amely szerint az egyházi vezető állások esetében a kinevezéshez, az áthelyezéshez, és az elmozdításhoz — sőt a lemondáshoz is — az Elnöki Tanács előzetes hozzájárulása szükséges.

21) Túróczy Zoltán püspököt már 1945-ben letartóztatták, Ordass Lajos püspököt 1948. szeptember 8-án viszi el a rendőrség, elítéli. 1950. április 1-én az egyházi bíróság a törvényteleniséget azzal tetézte, hogy elmozdította püspöki tiszteből. 1950. május 30-án szabadult a váci fegyházból.

Ordass Lajos Önéletrajzi írások c. könyve átfogó képet nyújt az evangélikus egyház életéről.

Ezért most csak két mozzanatot szeretnék kiemelni egyházunk tragikus történetéből. Az egyik a gyömrői kommunista vérengzés, ami bestiális módon oltotta ki Csaba Gyula alesperes életét, amiről meggyalázott holtteste is tanuskodott. A másik Böröcz Sándor derékba tört életpályája. Fiatalon az egri gyülekezetben végzett helyettesítő szolgálatot. 1948. augusztus

DOKUMENTUM

19-én az ÁVH vitte el. A vorkutai koncentrációs táborban raboskodott, és csak 1956. november 1-én, a jászberényi börtönből szabadult. Még annyit, hogy a totális diktatúrának az egyházzal szembeni fellépésében (v. ö. az előbbi jegyzettel!) a fokozatos és végleges megsemmisítés a célja ("szalámi-politika").

22) Pl. a kerületi levéltárat, pénztárat kifosztották és feldúlták, a kézdívasárhelyi építés alatt álló templom építési anyagát megsemmisítették, több parókiát belövés ért, így a püspöki lakást is. Nem készült felmérés arról, hogy mi mindent zabláltak el "jóvátétel" ürügyén. (Mind a mai napig nincs tisztázva, hogy mi volt ez az akció-sorozat!).

23) Az evangélikus pedagógusi állományt is érzékenyen érintette a behívás. Közülük Benkő Sándor és Buna István életét oltotta ki először a világháború. Dr. Solt Gedeonnét a harci cselekmények alatt ölték meg. Id. Szalay Sándort az utcán lőtték le. Ők ketten polgári áldozatok voltak.

Szeretnék teljes névsort közölni a hadifogságra jutottakról, de nincs teljes névsor. (Sokan haza se kerültek.)

Agárdi József, Arany György, Ambrózi Gyula, Huray Gyula, Margócsy József.

Voltak, akiket politikailag akartak lehetetlenné tenni — letartóztatások stb. —, mint pl. Maróthy Lászlót. A népbírószági perek nagyrésze már kirakatper volt s ezért a rájuk süttött bélyeget egyszer meg kellene vizsgálni. A legtöbb tanítót kirendelték levanteoktatásra, s ez lett bűnük.

24) A szenvedések láncolatát szeretném bemutatni: kezdődhet a náci deportálásokkal, utána a szovjetek által elhurcoltakkal, a jóvátétel ürügyén elhurcolt német származásúakkal, az elcsatolt területeken élő magyarok kiutasításával, német származásúak kitelepítésével, folytatni lehet a magyarok deportálásával (a Szudéta vidékre, v. Szibériába), a magyarok kitelepítésével Csehszlovákiából (és máshonnan), ami a szlovák nemzeti-ségük számára lakosság csere volt. Ezek után történtek a politikai-ideológiai okokból végrehajtott deportálások (Hortobágy, Ormospuszta és Rudolftelep).

A menekültek áradatát egész keleteurópából csak éppen megemlítem. Végül a megfélemlítések különböző változatai (a hadifogságból hazakerülés manipulálása, bélistázás, egészen a nyilvános akasztásokig). Mindez 56-ig éppenhogy végetért, 1956. november 4-ike után már kezdődött újra.

25) Az egész egyházkerület területéről történtek elhurcolások s ezeknek az embereknek nagy része soha többé nem tért vissza. Teljes névsor nem készült (tudtommal más egyházkerületre nézve sem), emlékezetemből és dr. Fazekas Árpád: Elhurcoltak — Nyíregyháza, 1944-1948 (Nyíregyháza, 1989.) c. könyve segítségével közlöm a korántsem teljes névsort:

DOKUMENTUM

Aczél András és István, Antal Mihály, Augusztini János, Bácskai Károly, Bánszki András, Bányai András, Bártfai Mihály, Bartha Mihály, Barzó István, Baruha Pál, Bencs Pál, Benke László, Benkei Mihály, Berecz Mihály és Pál, Bodák András, Bodnár József, Boros János, Brezina János, Buskó István, Csákányi János, Csémi László, Csorba Mihály, Dankó János, Drenyószki Pál, Fábry István és Károly, Fazekas János, Fekete Pál és Péter, Ferkó János, Figeczki András, Gabulya Pál, Garay András, Gerda János, Gincsei József, Gutván János, Gyebrószki József, Gyurkó József, Helebrant András, Hock István, Hook András, Hornyák Pál, Huczmann Mihály, Hudák András és Mihály, Hulvej Mihály, Huray Kálmán és József, István József, Jánószki János, Jeszenszky András, Jolsvai András, Kalapács Péter, Kerekretyi András, Kiss József, Kiszely János, Koczka András, Kocsis János, Kojtövícs Árpád, Korbély János, Kovács András és József, dr. Kovács Győző, Kulcsár Ferenc, Kurucz János, Kusnyerik József és Károly, Labbanz Sándor, Ladányi Mihály, Leskó József, Leszkoven Pál, Lipcsei Péter, Lippa Béla, Liskány János, Lukácskó István és Pál, Magyar András, János és Mihály, Márkus István, Melich Mihály, Mihalik János, Mikler Sándor, Molnár István, Moravszki József, Márton, Mihály és Pál, Mráz István, János és József, Nádassy András, Nagy János, Németh Mihály, Ocsenás János, Orosz János, Paulinyi Mihály, Petrikovics András, Pilinszki Mihály, Pristyak József, Racskó József és Mihály, Rácz András, Reményi József, Rohály András, Rozgonyi György, Sajben András és József, Schatz Lajos, Sinka Sándor, Sipkai Béla, Sipos Mihály, Sirman Antal, Siska András és Mihály, Smidt János, Soltész András és József, Spisák László, Stevanyik Pál, Sulek János, Szabó József, Szabolcsi János, Szalai Mihály, Szikszay János és József, Sztankó András, Szuhánszki János, Takács András és György, Tímár József, Tomasovszky István, Tornai János, Tóth János, Tölgyesi József, Török Mihály, Turcsán András, Váczi Antal, Váreha János, József és András, Varga Béla, Vaskó János és Pál, Vesszelli Pál, Vidoven László, Zajác András és Mihály, Zelenyánszki József, Zombori András, Zvara Pál, Zsiros György.

26) Túróczy Zoltánt 1945. május 22-én vették rendőri őrizetbe, június 9-én szabadon bocsátották, de sem püspöki, sem lelkeszi hivatását nem gyakorolhatta. Újból letartóztatták és június 25-én 10 évi börtönre ítélte a nyíregyházi népbíróság. A püspöki jelentések és előadásainak egy-egy részletét háborús uszításnak minősítették. Az egyházegyetem sokat fáradozott ki szabadításán. Amikor betegsége miatt klinikán helyezték el, a szabadulás feltételül püspöki hivataláról való lemondást nevezték meg, ezt azonban a püspöki konferencia nem javasolta, mivel őt igazságtalanul bebörtönzött embernek tartotta – így gondolt rá az egyház népe is – és a hivataláról való lemondás elismerése lett volna a vádaknak. (Ordass: im. 181. l.) A tiszai kerület is fellebbezett, tiltakozott s imádkozó

DOKUMENTUM

szeretettel állt mellé. Október 4-én tartották a fellebbviteli tárgyalást. 1946. március 1-én helyezték szabad lábra, de a püspöki hivatalának gyakorlásától eltiltották. Ebben az esetben is kitűnik, hogy az államhatalom a lemondás erőszakkal történő kikényszerítésében látta annak lehetőségét, hogy a törvényesség látszatát fenn tudja tartani. Több esemény is mutatja, hogy ha ez nem sikerült, más módszereket (kirakatpereket) alkalmazott és mint Ordass püspök esetében is az egyházi fegyelmi bíróság felhasználásával célját el tudta érni. Különbösen csak a helyhiány gátol meg abban, hogy Túróczy Zoltán beszédeinek megtámadott részeit ismertessem. 1948. január 6-ától vehette át a tiszai kerület irányítását.

Homorogdi Lichtenstein László kerületi felügyelőt nem sokkal Túróczy Zoltán letartóztatása után vették őrizetbe, majd internálták. 1945 őszén kiengedték, de rendőri felügyelet alatt tartották. Kerületi felügyelői hivatalát nem gyakorolhatta. Egészségi állapota megromlott. Felesége bele is halt a megpróbáltatásokba. Végül lemondott felügyelői tisztéről. Így került sor 1948. november 4-én az új kerületi felügyelő megválasztására.

27) Az Ökumenikus Bizottság a harci cselekmények megszűnése után adott ki nyilatkozatot. Ünneplő hangvétellel az Istentől kapott élet lehetőségért ad hálát és bátorít az élet újrakezdésére.

1945. május 27-én a két protestáns egyház memorandumot adott ki az egyházi szolgálat teljességéről, fellépést a polgári hadifoglyok (értsd.: elhurcoltak) érdekében. Felajánlja a formálódó új államnak az egyház jóindulatát s kéri ennek kölcsönösségét. Az egyház a maga részéről kéri, hogy ne elszigetelt lépéseken keresztül (ld. pl. Túróczy Zoltán letartóztatás) bontakozzék ki az állam és egyház új viszonya s az egyház új helyzetét ne permanens kultúrharc jellemezze.

28) (A közgyűlés jegyzköz. alapján a püspökhelyettesi jelentésből): "A földi és mennyei igazságszolgáltatás előtt van ügye; az utóbbinak az igazságos volta iránt nincs kétség, reméljük, hogy az előbbi nyomán is megnyugvás fog keletkezni."

29) (Uo.) "Készüljünk azonban elő minden eshetőségre, mert lehetséges, hogy az állammal való évszázados kapcsolatunk gyökeres változáson mehet keresztül. Bizonyos, hogy az anyaszent-egyház túléli a történelmi megpróbáltatásokat,..."

30) A Nyíregyházán tartott közgyűlésen Marcsek János püspökhelyettes és Margócsy Emil kerületi felügyelőhelyettes elnökölt. Az egyházi elnök megnyitó beszédében felvázolta a kerület helyzetét. A földek kisajátítása csak a vanyarci püspökbirtok 100 kat. holdját nem érintette. Az egyházi iskolák államosítása ellen tiltakozó gyűléseket rendeztek. Marcsek kitért az inflációra, a nagy nyomorra. Beszélt arról a három országos memorandumról, amely a német kitelepítésekkel volt

kapcsolatos, de hatástalan maradt. A túlkapásokon sem tudott változtatni.

Jelentéséből: "A rendkívüli időkben a kilengések, erőszakosságok gyakori kísérői a forradalmi megnyilvánulásnak, de ennek elfogadása nem teszi feleslegessé a pirulás közben felvetett kérdést, miért kell éppen nálunk ilyen méretűeknek lenniük..." Az események megértése szempontjából alapvetően fontos ennek a két kijelentésnek szemünk előtt tartása: "miért... éppen nálunk" és miért "ilyen méretűeknek". Az eddigi elemzésekben ezt ugyanis nemigen vettük elég súlyllyal figyelembe. Mert akkor kitűnt volna, hogy az egyetemes egyház nyomorúsága milyen nagy s ebben a tiszai kerületnek "kitűntetett" hely jutott. (Megszüntetésében találták meg a megoldást.)

Ami a politikai helyzetet illeti, annak a kornak a megfélemlítéséhez tartozott, hogy sokat beszéltek a tiszántúli terület elcsatolásáról (Sztalin: Magyar-kérdés, vagon kérdés), de még 56 után is arról, hogy Kelet- és Nyugat-Magyarországot akarnak létrehozni. Ez beleivódott az emberekbe. (V. ö. Ordass, im. 1957 novemberében az északi kerület lemondott püspöke dr. Vető Lajos Moszkvában tárgyalta. 720. l.)

31) Az 1947. október 6-iki közgyűlést, amelyet változatlanul Marcsek János és Margócsy Emil elnökletével bonyolítottak le, Duszik Lajos tb. esperes javaslatára és fogalmazásában felirattal fordultak a köztársasági elnökhöz Túróczy Zoltán érdekében.

Margócsy Emil felügyelőhelyettes megnyitó beszédéből: "e kérdések tárgyalásánál higgadtság, megfontoltság vezessen bennünket... a személyi érdek megvédése... nem lehet alapja a magasabb erkölcsi célt szolgáló s ebben az irányban haladó nagyobb értékű szabályok kialakulásának".

32) Országos visszhangot keltett 1948. június 3-án, Pócspetriben kezdődött eseménysorozat. A római katolikusok egyházi iskolájuk védelmében tiltakoztak és tüntettek. Takács Gábor rendőr ővezető pánikba esett, s amikor fegyverét használta, önmagát lőtte meg halálosan. A belügyminiszter maga szállt ki és irányította a nyomozást. A megfélemlítés minden eszközét felhasználták. A rögtönítélő bíróság nagyon súlyos ítéleteket hozott. Ürügyet találtak arra, hogy egész Szabolcs-Szatmár megye területén fokozzák a terrort. Az egyház ellen általában is fokozták a rágalomhadjáratot.

33) Az egyház kiszorítása a társadalomból a tárgyi feltételek megszüntetésével kezdődött. Birtokok, iskolák és egyéb javak az evangélikus egyházban sohasem az egyház hatalmi tényezőinek az eszközei voltak, hanem a társadalmi méretű belmissziót és külmissziót erősítették. Az állam csak a szeretetszolgálatot akarta meghagyni az egyháznak úgy, hogy a személyi feltételeket megvonta (szakemberképzés, diakonissza anyaház megszüntetése, diakónus státus eltörlése).

34) Az 1948. november 3-iki tárgyalások jegyzőkönyvével még nem találkoztam.

35) A közgyűlés 7. tárgysorozati pontja: Túróczy Zoltán püspök felügyelő-iktatása. Igehirdetése Ez 39, 27/b. alapján hangzott el. Befejezése: "Nincs időszerűbb, mint az időfeletti örök Ige. Én hiszem, hogy Isten Lelke, aki az igében és azon keresztül munkálkodik, meg tudja neked, Margócsy Emil, tiszakerületi megválasztott felügyelőnek mondani azt, ami ebből az igéből elsősorban és egyedül neked szól úgy is, mint ígéret, úgy is, mint tanítás, úgy is, mint felelősség keresztjének read nehezédre, de úgy is mint csodálatos evangélium, amelytől kiegyenesedik a gerinc és könnyel telik meg a szem és mégis indulni tud Isten erejével, hogy szent legyen Isten kegyelméből, Isten embere legyen egy egyházkerület élén sok nép szeme láttára. Ámen."

36) A közgyűlés 7. tárgys.i pontja az újonnan beiktatott kerületi felügyelő beköszöntő beszéde, amelyből kiérződik, hogy "szellemekkel" és a látható történés mögött zajló eseményekkel hadakozik:

2Tim 2,3.22-t idézi, majd folytatja: "Alázatos, szerény vitéze óhajtok lenni Krisztusnak, fanatikus az igazságkeresésben, példát adó a hitben, s mindenkor a szeretetben és békességben dolgozó. Kérlek Benneteket Kedves lelkész, felügyelő és presbiter testvéreim, hogy velem együtt imádkozzatok értem, hogy ezt a fogadalmat meg is tudjam tartani."

"Beköszöntőm első szavai hasonlítanak Túróczy Zoltánnak 1939. május 16-án elmondott püspöki beköszöntője első szavaihoz" "... s elmondhatjuk, hogy az úttörés fárasztó munkáját elvégezte. Kemény ugar volt, hol a szántást megkezdte, s hogy többet nem tudott elérni, annak magyarázata a nehéz körülményekben rejlik. Nem valósult meg teljesen, amit kitűzött magának, a hitvallók frontjának teljes kiépítése. Oly szépen fejti ki beköszöntőjében 'Ha ezt az egyházi ideált tiszai egyházkerületünkben meg akarjuk valósítani, ehhez szükséges, hogy szervezett rendekbe sorakozzunk, s fegyelmezett csatasorba állítsuk mindazokat, akik Luther szerint komolyan akarnak keresztények lenni. A hitvallók frontjában ott van helye minden hívőnek.' Hordjon bár Luther kabátot, vagy sem. Szolgáljon akár oltár előtt, akár tanítói, vagy tanári katedrán, vagy íróasztal mellett, vagy az ekeszerv, vagy az üllő, vagy akár kereskedő pult mellett." Ebből a részletből felsejlik, hogy az igen tisztelt püspök pályafutását a kerületben befejezettnek tekintti — talán már a politikai körök azt is eldöntötték, hogy a szántónak mennie kell s a vetőnek jönnie. De mivel hivatalosan ezt még nem jelentették be kissé változik a folytatás: "Ő mily boldog lehet az egyházkerületi felügyelő, aki Túróczy Zoltánnal dolgozhat együtt!"

Lichtenstein László 13 évvel korábbi közgyűlésen mondott szavai is idézi: "Mennyire illik a mai napokra is megállapítása,

hogy 'minél közelebb állunk a megfeszített Krisztushoz, annál közelebb jutunk mi gyarló emberek egymáshoz, s hogy a vallásosság az a fix pont, melyben a keresztyén ember megnyugvást és enyhülést találhat!."

Feladatát mintha püspök és felügyelők felettinek látná: "... meg kell ismernem egyházkerületünk összes egyházát, ezért tervbe vettem, hogy rövid időn belül látogatást tegyek főleg azoknál a gyülekezeteknél, ahol még nem voltam... Nem gondolok én Kanonika visitáció szerű látogatásra, vagy ünnepélyes kiszállásra... De arra gondolok, hogy egy vasárnap délelőtt előzetes megtárgyalás alapján meghallgatnám a templomban a lelkész igehirdetését, utána barátságos megbeszélést tartanánk az egyház vezetőivel, presbitereivel, s legszegényebb egyháztagokkal is, akik elmondanák terveiket, óhajaikat, esetleges bajaikat. Közben alkalom volna megismerni a lelkész hitvesét, családját, hogy lássam milyen az a fészek, honnan a lelkész nehéz feladatának elvégzésére naponként kiindul."

"Kerületünk kiváló lelkészi gárdája a fokozottabb követelményeknek is szívesen fog eleget tenni."

Általános, egyházat érintő kérdésekkel foglalkozva, beszélt, hogy az egyház önellátása – állami támogatás, egyházi vagyon nélkül – menni fog ott, ahol hívó egyház van. Az egyház-állam viszonyának a kérdésénél sokkal fontosabb, hogy milyen az egyház viszonya Krisztushoz. Szorgalmazta ugyanakkor a kormányval való mihamarabbi megegyezést, hogy az összeülő zsinatnak több elavult rendelkezést meg kell változtatnia. Reformációt kell itt is végrehajtani! A "Szentlélek kiáradására van szükség, ez majd elsőpri a régi kereteket."

Fejtegetéseiben hátborzongató egyvelegét találhatjuk a biblikus örök igazságoknak és az abszolút téves helyzetfelismeréseknek. Kísérteties a hasonlóság dr. Reök Iván nyilatkozataihoz. Kívülről valószínűleg ugyanazok az erők hatnak rájuk: a pártpolitikusok, az államhatalom és a talán közvetlenül, a megszálló hatalom.

A teljes hamis helyzetfelismerés tükröződik annak a szatmári kis faluban végzett evangélizációnak az elbeszélésében, amikor észrevette, hogy a lelkész előre mondja soronként az ének szövegét, mert "az emberek olyan szegények, hogy analfabéták". Azért idézi mert kifejtette annak a feladatnak a nagyszerűségét, hogy a presbitériumnak rövid időn belül meg kellene azokat tanítani írni-olvasni, akik önhibájukon kívül analfabéták. Beszél erről éppen azon a közgyűlésen, amikor határozottan tudomásul veszik az egyházi tanintézetek államosítását, az evangélikus pedagógusi státusz és egyesületek megszüntetését; és mindenki tudja, hogy a miskolci jogakadémia végórója is üttött. Teszi ezt abban a tiszai egyházkerületben, amelyben a reformáció után az első evangélikus (protestáns) iskola szerveződött (az eperjesi kollégium, ami később teológiával, tanítóképzővel és jogakadémiával bővült és jogutódaiban, a történelem viharai ellenére is, tovább élt egészen az államosí-

DOKUMENTUM

tásig). Mondja ott, ahol az ev. egyház mindhárom anyanyelvű (német, szlovák és magyar) híveinek tartott fenn iskolát, mégpedig olyan viszonylagos modern hálózatban, amit az állam változtatás nélkül fenntartott és használni tudott a 60-as évek végéig (akkor is inkább a körzetesítési rögeszme szüntette meg).

Arról nem is beszélve, hogy ebben az egyházkerületben minden szegénység ellenére 8 éven felül egyetlen evangélikus analfabétával nem találkoztam. Még akkor sem, ha több földművesnek csak 4 elemeje volt. Ennyi iskoláztatás mellett mégis mintagazdaságot alakítottak ki, amit a Tszesítés is alig tudott tönkretenni (s, amikor jött a kulákküldözés, a kényszerkollektivizálás, elvárták volna az egyház vezetőitől az új felügyelőtől s az új püspöktől, hogy melléjük álljanak).

Az evangélikus diplomásokról (orvosokról, tanárokról és mérnökökről) valamint iparosokról akkoriban is az a hír járta, hogy nem analfabéták.

Későbbi példát is szeretnék hozni a téves helyzetfelismeréssel kapcsolatban: 1950. április 1-én, amikor a Különfegyelmi Bíróság elítélte Ordass Lajos püspököt, akkor, mint a bíróság tagja – nyílt szavazást követelt. Mint előadónak pedig arról beszélt, hogy a papok az angol rádiót hallgatják, meg az "Amerika Hangját" és bélmissziói munkájukat elhanyagolják. Akkor, amikor a tét az egyház törvénytelenység állapotába való még mélyebbre süllyedése volt, amikor egy hamisan vádolt püspök ügyében kellett döntenie úgy, hogy ezzel személyes és családi, valamint az egyház további sorsát pecsételték meg.

A feldobott vád súlyát ma már nem érzékelik, de akkor ennyi is elegendő volt házkutatás elrendelésére, letartóztatáshoz és deportáláshoz. A név nélküli vád hangoztatása pedig alapot nyújthatott bármelyik tiszakerületi pap elleni eljárás beindításához, sőt bármelyik evangélikus pap esetében is. (Vö. Ordass: im. 499. 1.).

37) A 10. tárgysorozati pont volt ezen a közgyűlésen. Nagy lelki erőre vallott, hogy a megszokott formában és alapossággal számolt be a kerület életéről.

38) (A püspöki jelentésben Zak 3,4. alapján beszélt. A Josua ellen emelt vád hazug. "Vegyétek le róla a szennyes ruhát!" Végezetül beszélt arról, hogy átmenetileg az egyetemes felügyelő ügykörét vette át.)

Az egyházegyetemet, mint vezető nélkül maradt egyházat mutatta be. Beszélt az egyház megítéltetéséről, amit személyek és az egyház által képviselt igazság bírálatának "bátorságában" látott.

39) Kusza javítások teszik kibogozhatatlanná. Ezek a javítások kéz- és gépirásosak és az is lehet, hogy nem egy időből származnak. A következő közgyűlés időpontja körül nemcsak azért marad bizonytalanság mert a közgyűlési anyagban nem található,

hanem mert visszaemlékezők is beszélnek december 22. előtti közgyűlésről. Közgyűlési anyagot még nem találtam.

40) A közgyűlés javított 44. tárgysorozati pontjaként szerepel Túróczy Zoltán bejelentése:

Mélyen tisztelt Egyházkerületi közgyűlés!

A háborús cselekmények után részvételemmel megtartott első egyházkerületi közgyűlés egyben e minőségben az utolsó is számomra. A győri gyülekezet ugyanis 1948. október 24-én visszahívott lelkipásztorának. A körülmények kényszerítő alakulásában Isten akaratát látva, a hívó szóra engedelmesen igent kellett mondanom. Ennek következtében tisztelettel hozom az Egyházkerületi Közgyűlés tudomására, hogy a tiszai egyházkerület püspöki tisztéről s az ezzel rögzített egybekapcsolt nyíregyházi lelkészi állásról 1948. november 13-i hatállyal lemondok. Kérem lemondásom elfogadását annak tudomásulvételével, hogy már a mai naptól kezdve nem gyakorlom a püspöki jogokat és nem végzem a püspöki kötelezettségeket, hogy így törvényes helyettesem az egyházkerületi közgyűlés napjának régi munkaévet amúgyis lezáró s új kezdetet jelentő határától vezethesse már az egyházkerület ügyeit.

Nem könnyű számomra ez a bejelentés. Nehézzé teszik érzelmi szempontok is. Ennek az egyházkerületnek a földjén szolgált nagyapám, édesapám, keresztapám. Az én bölcsőm is itt ringott. Rendes lelkészi szolgálatomat is itt kezdtem el. Ez a kerület tisztelt meg bizalmával, mikor elhívott püspöki székébe s hűségesen kitartott mellettem nehéz időkben is. Tudom, hogy ma sokan fölösleges, sőt káros, életbénító szentimentalizmusnak tekintik az ilyen elérzékenyedést, de a keresztyén ember, különösen ha lassacskán öregedik is már, nem tudja csak úgy egyszerűen túltenni magát ezeken az érzéseken.

Nehézzé teszik számomra ezt a lépést lelkiismereti meggon-dolások is. Nem tudom azt mondani, hogy mindegy nekem, mi lesz távozásom után a tiszai egyházkerülettel. Egy pillanatig sem álta-tom magam azzal, hogy pótolhatatlan vagyok, de egy pillanatra sem hessegetem el magamtól a felelősséget azért, ami e lépésem után itt történik.

De hát én is hatalmasság alá vetett ember vagyok s ha az én Uram így rendelkezik: "Eredj el!" (Lk 7:8), nekem el kell men-nem.

Azért hát bocsánatot kérve mindenért, mit rosszul cselekedtem, megköszönve minden szeretetet és hűséget, amit kaptam, imádkozva azért, hogy ez a számban kicsiny kerület lehessen mindig minőségben nagy, példamutató a hitben, szeretetben és a reménységben... kérem az egyházkerületi közgyűlést, bocsás-son el engem békességgel.

Ezzel a tiszai evangélikus egyházkerületben kilenc és fél éven át végzett püspöki szolgálatomat befejezettnek tekintem. Püspöki tisztet jelvényét, a püspöki keresztet leteszem,

DOKUMENTUM

s megőrzés végett átadom törvényes helyettesemnek azzal a kérréssel, hogy aki majd újra a nyakába veszi ezt a "gyönyörűség igát" (Máté 11:30), annak kiválasztásában találkozzék az egyházkerület bizalma és az egyházalapító Szent Lélek Úristen kiválasztó tetszése (Ap.csel. 15:28).

Aldjon meg minket az Úr és őrizzen meg minket.

Világosítsa meg az Úr az Ő orcáját mirajtunk és könyörüljön mirajtunk.

Fordítsa az Úr az Ő orcáját mireánk és adjon békességet nekünk.

Erős vár a mi Istenünk!

Nyíregyháza, 1948. évi november hó 4. napján

Túróczy Zoltán
püspök

41) Rőzse István.

42) XXXIII. 4. — III. 26/a. sz. iratcsomó (doboz). Egyházkerületi felügyelő iratai = EKf

Iktatószám nélkül, aláírás nélkül, az írógép jellegzetes hibájával (a nagybetűs magánhangzók az írássor alá süllyednek):

A tiszai evangélikus egyház felügyelőjétől.

Diósgyőrvasgyár, 1948. november 4.

Főtisztelendő

Túróczy Zoltán püspök úrnak

Győr.

Itt vagyok Diósgyőrvasgyárban, s Vető Lajossal beszélgetünk jövő terveinkről.

Bár még korai a dolog, de ismerve, püspök Úr, a Te felfogásodat is, hogy szeretsz mindenről előre gondoskodni, azért Vető nevében is arra kérlek, hogy a december 27-ikén tartandó beiktatást légy szíves Te magad vállalni, mint ahogyan azt már Nyíregyházán is kilátásba helyezted. Azt tartjuk ugyanis, hogy utódát Túróczy Zoltánnak magának kell beiktatnia.

Előre is hálásan köszönjük szíves készségedet, és maradok
tisztellettjes üdvözléssel:
egyházkerületi felügyelő.

43) A visszaemlékezők közül vannak, akik úgy emlékeznek vissza, hogy a választás megtörtént, de törvénytelennek mondták ki és ezért kellett megismételni.

1948. nov. 19-én kelt levél a kerületi felügyelőhöz Rőzse István esperes, püspökhelyettestől (EK.F 23/1948. — 1086-3/III/1948. számon, részlet): "személyemet illetőleg megnyilatkozó állásfoglalás alól az egyes egyházközösségeket feloldom. Kérem a kérdést újra tárgyalás alá venni".

A fogalmazás nagyon idegen, valószínű, hogy a szabolcsi fő-

DOKUMENTUM

ispáni hivatalban született. Ehhez (elmosódott ikt. sz.): Szabolcsvármegye főispáni hivatalából, Németh Balázs főispáni titkárra aláírásával. "Felkérem Felügyelő Urat, hogy folyó évi november hó 19-én de. 9 órára a Főispán Úrhoz... felfáradni szíveskedjék. Nyíregyháza, 1948. évi november hó 17."

EKF 21/1948. sz. levelében a kerületi felügyelő püspök jelölés tárgyában értekezletet hív össze 1948. november 24-ikére, mert Rózse István esperes, "szükségesnek tartja, hogy az értekezletet és a gyülekezeteket feloldja a maga részéről a mellette hozott határozat alól". Kelt: Nyíregyháza, 1948. november 19-én!

E. K. F. 24/1948. sz. a szabolcsi főispántól: "Kérem Felügyelő Urat, hogy a birtokában lévő Rózse István féle nyilatkozatot küldje meg Mihályfi és Oltványi miniszter Uraknak. Nyíregyháza 1948. november 20. Szíves üdvözléssel: Pálffy Ernő főispán." A november 24-ikére hirdetett "értekezletet" több gyülekezet elnöksége lemondta.

Dr. Vető Lajos levele a kerületi felügyelőhöz (E. K. F. 37/1948. dec. 3. sz.): "Kötelességszerűen hozom nb. tudomására, hogy Ózdon november 21-ikén a lelkész a kerületi elnökség által elrendelt november 28-iki püspökválasztó közgyűlést, ill. képviselőtestületi ülést nem hirdette és nem hirdettette meg.. Mindezeket kérem a szavazatbontó bizottság tudomására hozni, s megfontolás tárgyává tenni az ózdi egyházközségnek a jelenlegi püspökválasztással kapcsolatban beküldött szavazata érvényességét."

A korábbi püspökválasztással kapcsolatban Rózse Istvánon kívül Jodó Olivér, Marcsek János, Duszik Lajos és dr. Vető Lajos személye is szóba került.

44) Az erőszakhullám lement egészen a gyülekezetek szintjéig, s az időpontja kapcsolódik 1948. november 19-ikéhez!

Az újcspanalosi lelkész levele a kerületi felügyelőhöz: (171/1948. — E. K. F. 28/1948. nov. 24. sz. alatt, részlet): "Értésemre adták illetékes helyről, hogy a kormányzat dr. Vető Lajos püspökké választását kívánja Rózse Istvánnal szemben, aki(t) Mindszenty pártinak minősítenek. Mivel úgy vannak értesülve, hogy én Rózse István mellett foglaltam állást, hangadó híveimmel is közölték a kormány kívánságát. Minden gyülekezet informálása folyamatban van.

Kérek sürgős értesítést, mi a helyzet? Hogyan értelmezik a gyülekezetek a kormányzat kívánságát?"

Mády Zoltán egyetemes felügyelőhelyettesnek 1948. december 1-ikén a tiszakerületi felügyelőhöz intézett leveléből (36/1948. sz. alatt): "Még lenne egy nagy kérés, de nem szeretném, ha valamiképpen félreértenél. Nagyon szomorúan érintett a legutóbbi választás körül lezajlott dolog. Ez egész egyházunkat érinti. Nagyon jó lenne, ha máskor az ilyen ügyeket... Testvéri szívvel ajánlom fel a jövőben segítségemet és imádságomat."

DOKUMENTUM

Hogy az erőszak milyen formában és milyen mértékben valósult meg azt csak sejteni lehet az országos elmarasztaló visszhangból, de nehéz kiásní 42 év hordaléka alól és nehéz bevilágítani a feledés homályába. Zomborszky János Nyíregyházi evangélikust letartóztatták és azért bántalmazták, hogy valljon (?) Rózse István ellen, hogy ne lehessen püspök.

Zelenyánszky András azok közé tartozott, akiket kulákoknak és árufelhalmozóknak minősítettek és börtönbe vetettek.

A tőle elkobzott javakat Nyíregyháza főterén kiállították — néha őt magát is közszemlének tették ki —, mint a középkori pellengér esetén. (A bokortanyák népe a 18. sz. óta a heti piacon, "nagypiacón", vásárolta meg, amire 1-2 hét folyamán szüksége volt, vagy a vásáron és országos vásáron szerezte be, amire egész éven át szüksége volt. Üzletbe csak ezek után ment.) Azt ígérték neki, hogyha hajlandó Rózse Istvánt rágalmazni, akkor könnyíthet helyzetén.

Az én emlékezetemben a további idők szenvedései, amikor pl. papgyerekeket munkaszolgálatra vittek (Labossa Lászlót), nem engedték tovább tanulni őket, vagy lelkeszket kényszerből helyeztek el (Joób Olivért), vagy egyszerűen az egyház népének a szenvedése hitéért (anyagi hátrány, tovább tanulási nehézségek, kényszernyugdíjazás, állásvesztés vagy rendőrségi kihallgatások) egybekapcsolódnak mindazzal a korábbi szenvedéssel, amit említettem vagy zárósorként most írok le lelkesz és pedagógus menekülőkről (Megyer Lajos, Schulek Tibor, Margócsy Józsefné), vagy akik a harci cselekmények miatt nem foglalkoztak el szolgálati helyüket (Abaffy Gyula, Tekus Ottó), vagy a megszálló hatalom feketelistáján szerepelt (Koren Emil), mind egybekapcsolódnak. Az egykori tiszai egyházkerületet, püspöki székhelyével együtt sikerült megszüntetni, de az Anyaszent-egyházat, ezen a területen sem sikerült megsemmisíteni. Ezután sem sikerülhet, ha Jézusban marad s'akármennyire sikerült ösztöörni, ha Isten kegyelméből él és a Szentlélek által, még növekedhet is.

MEGJELENT!

MEGJELENT!

JÓ HÍR A SZENVEDŐKNEK!

D. ORDASS LAJOS püspök ígéretései.

Megrendelhető-megvásárolható a Baráti Kör-kiadóhivatalában

BUDAPEST - 1114 Bocskai út 10.

Karácsonyi ajándékozásra igen alkalmas.

A 350 oldalas könyv ára 250 Ft.

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

Die 16. Folge unserer Zeitschrift beginnt mit der Weihnachtspredigt des Pfarrers János Ittész. — Die Studie "Die Kirchen im Leben des Ungartums" trug Zoltán Dóka am dritten Kongress des Weltbundes der Ungarn vor. — Antal Véghelyi fasst über die Taufe "Einige erwägenswerte Gedanken des praktischen Seelsorgers" zwecks theologischer Überlegung zusammen. — Dr. Lóránd Boleratzky bietet der im Gange befindlichen Synode Gesichtspunkte über "Die kirchliche Gerichtsbarkeit". In letzterer Zeit entstand eine Debatte über die Frage, ob "Die letzte Bischofswahl im Evangelischen Theissdistrikt" eine freie Wahl der autonomen Kirche, oder ein der Kirche aufgezwungener Wille des entstehenden Parteistaates war. In der Rubrik Dokumente unternimmt István Rózse die ersten Schritte zwecks kirchengeschichtlicher Klärung dieser Frage.

The 16th issue of our periodical begins with János Ittész' Christmas sermon. — The essay "Churches in the life of the Hungarians" by Zoltán Dóka was delivered on the 3rd World Congress of the World Federation of Hungarians. — Antal Véghelyi sums up "Some thoughts of the practising pastor recommended for consideration" about baptism, for theological examination. — Dr. Lóránd Boleratzky provides the synod in process with aspects "On canonical jurisdiction". — A dispute has recently begun whether "The last election of bishop in the Tisza Lutheran Diocese" was a free election in an autonomous church or the will of the forming party-state imposed on the church. In the column "Documents" István Rózse makes the first steps to make this question of church history clear.

A közgyűlés által megválasztott választmány megtartotta első ülését időszzerű kérdésekről. A megbeszélés — érdeklődők bevonásával — októberben folytatódott.

A Baráti Kör november hónapban minden csütörtökön SZABADEGYETEMI Előadásokat rendezett időszzerű kérdésekről: Az abortuszkérdés és a hívó ember. — A család — Luther tanításában. — Egyház és állam viszony — ma.

Az Ordass Lajos Baráti Kör megalakulásától kezdve gyűjti az Ordass Lajos személyével és szolgálatával kapcsolatos emlékeket. Igen fontosak azok az írások, levelek, emlékkönyvi bejegyzések, fényképek, képeslapok, amelyek személyi tulajdonban vannak. Ebben az évben is több eredeti Ordass-emlékhez, illetve másolatban felkínált íráshoz, fényképhez, kéziratához jutottunk. Erre a gyűjtőmunkára kérjük olvasóinkat, barátainkat! Ezt a gyűjtést fokozottnak kellene. Az idő gyors múlásával egyre többen halnak meg azok közül, akik személyes kapcsolatban álltak Ordass Lajossal és emlékeket őriznek tőle. Szívesen készíttetünk másolatot levelezésről, emlékkönyvi beírásról vagy egészen személyes kérdésben kapott válaszról. Köztudomású, hogy együttlétek alkalmával papírszalvétából terítőket formált, "tépett!". Kérjük az emlékek hordozóit, őrizőit, hogy másolat készítésével a Baráti Kör is őrizhesse a személyes emléktárgyakat. A február hónapra tervezett társasösszejövetelen kiállítás is kívánunk rendezni az eddig beérkezett emléktárgyakból.

Az esztendő végén ugyancsak emlékeznünk kell a szeretetnek ama sok megnyilatkozására, amivel Baráti Körünk különböző alkalmain találkozottunk, akár részvételben, akár különböző érdeklődésekben, tanácsadásban, közreműködésben, anyagi és erkölcsi támogatásban, önkéntes szolgálatban, egyházunk megújulásának kérdéseivel való foglalkozásban. Ez az emlékezés és köszönet nagyon mélyből tör elő, a múltat és a jelent erősen egybefűzi.

Kiadói tevékenységünket — gondolok akár Keresztyén Igazság negyedévi folyóiratunk megjelentetésére, akár a könyvkiadói tevékenységre — szeretném fokozott figyelmükbe ajánlani. Mímagunk jelentős szolgálatot látunk mindkét irányú tevékenységünkben. Az elmúlt évtizedekben alaposan megszegényedett az építő-irodalmunk. Pedig egy-egy komoly evangéliumi üzenettel telített írás erőt és segítséget nyújthat a napi terhek hordozásában. Nagy segítség forrása lehet Ordass püspök most megjelent prédikációs kötete. Minden igehirdetése arról tanúskodik, hogy nehéz időben hangzott el a gyülekezetekben, és üzenete, tanítása valóban jó hír a szenvedéssel megpróbáltak számára. Nehéz gazdasági adottságok közepette nem kis vállalkozás volt megjelenítése. Nem is kis segítség volt az a testvéri szeretet, amely szívesen kért részt a terhek hordozásában. S ezzel a közös szolgálattal régi tartozását róhatta le Baráti Körünk. Napvilágra került egy gazdag kézirat-gyűjtemény és egyben történelmi dokumentum is! Ehhez a kérdéshez még csak annyit: vajha minél több kézhez-szívhez jutna el ez a jó — hír — gyűjtemény! Egyházunk megújodása nem is kint, hanem mindenekelőtt bent, a szívben kezdődik és megmutatkozik naponként hűségben és állhatatosságban.

Végül, de nem utolsósorban: a 84 névtelen rehabilitált ügye-kérdése tekintetében a helyzet nem változott. Ma sem tudni, — hiszen válasz nem érkezett —, hogy ki az a 84 személy, akinek a rehabilitálását véka alá kell rejteni és a megkövetés hírének nyilvánosságra hozásával a fájdalom kérdést példát adó keresztyén módon le lehetne zárni. A hír mindenesetre külföldi egyházi sajtóban ugyancsak megjelent és a szerkesztő megítélése szerint belső feszültséget tükröz. Aaptalanul? Ez az eljárás ugyancsak etikai helyzetet tükröz. Az egyháznak nincsenek etikai kérdései! Olyan világban élünk, amelyben Luther igazsága változatlanul igaz: a keresztyén embernek mindennap meg kell térnie, — akármilyen beosztásban is él. Megtérés nélkül nincs új élet. Ne restelljük, — gyakoroljuk magunkat ebben minden nap.

E SZÁMUNK SZERZŐI

BOLERATZKY LÓRÁND dr. ny. ügyvéd, egyet. tanár	Budapest
DÓKA ZOLTÁN gyülek. lelkész	Hévízgyörk
ITTZÉS JÁNOS gyülek. lelkész	Kőszeg
RŐZSE ISTVÁN gyülek. lelkész	Budafok
VÉGHELYI ANTAL gyülek. lelkész	Cegléd

FELHÍVJUK BARÁTAINK ÉS OLVASÓINK FIGYELMÉT AZ ALÁBBI KIADVÁNYAINKRA

ORDASS L.: A keresztya tövében. Nagyheti áhitat	100 Ft
ORDASS L.: Vádirat (korrajz)	40 Ft
ORDASS L.: Nem tudok imádkozni	100 Ft
ORDASS L.: Jó hír a szenvedőknek. Prédikációk	250 Ft
GIERTZ-ORDASS: Házát kősziklára építette	150 Ft
GIERTZ-ORDASS: Hitből élünk	200 Ft
TERRAY L. G.: Nem tehetett mást. Ordass L. életrajza	100 Ft
RITTER K.: A lelkipásztor imádsága	60 Ft
KAPI BÉLA: Isten hárfása. Gerhardt Pál élete	150 Ft
VIRÁG J.: Dr. Luther Márton örmagárdól. Életrajz	100 Ft
VAJTA V.: Hit és élet összecsengése	40 Ft
BOTTA I.: Dévai Mátyás, a magyar Luther	80 Ft
SCHOLZ L.: Tisztítsd meg szívedet	80 Ft
BOLERATZKY L.: A miskolci Evang. Jogakadémia múltja és jelentősége ..	40 Ft
BOLERATZKY L.: Evangélikus egyházjog. I.	300 Ft

A KIADVÁNYOK MEGRENDELHETŐK, MEGVÁSÁROLHATÓK A KIADÓHIVATALBAN

1114 BUDAPEST, Bocskai út 10.

A "Keresztyén Igazság" zavartalan kézbesítése érdekében kérjük
a címváltozást bejelenteni!

a Kiadóhivatal